

SYNOD

ARCHIDIECEZJI POZNAŃSKIEJ

2004-2008

ZWOŁANY I PRZEPROWADZONY
PRZEZ ARCYBISKUPA STANISŁAWA GĄDECKIEGO

TOM I

DOKUMENTY

Święty Wojciech
wydawnictwo

Zespół redakcyjny dokumentów synodalnych:

Ks. bp dr Zdzisław Fortuniak
Ks. bp prof. dr hab. Marek Jędraszewski
Ks. bp dr Grzegorz Balcerek
Ks. dr Paweł Deskur
Ks. prał. lic. Ireneusz Dosz
Ks. kan. dr Jan Głapiak
Ks. dr Benedykt Glinkowski
Ks. lic. Piotr Garstecki
Ks. dr Krzysztof Michalczak

Projekt okładki:

Lidia Żurad

Redakcja językowa i korekta:

Danuta Chodera-Lewandowicz

Redakcja techniczna i łamanie:

Joanna Dąbrowska

© Drukarnia i Księgarnia Świętego Wojciecha Sp. z o.o., Poznań 2008

ISBN 978-83-7516-161-8 (tom I)

ISBN 978-83-7516-162-5 (tom II)

ISBN 978-83-7516-114-4 (wydanie wielotomowe – całość)

Drukarnia i Księgarnia Świętego Wojciecha Sp. z o.o.

Wydawnictwo Świętego Wojciecha

pl. Wolności 1, 60-967 Poznań

tel. (0-61) 852 91 86, w. 125

wydawnictwo@swietywojciech.pl

Zamówienia:

Dział Sprzedaży i Logistyki

Al. Karola Marcinkowskiego 1, 61-745 Poznań

tel. (0-61) 856 22 81(-82, -83), fax (0-61) 856 22 80

sprzedaz@swietywojciech.pl • zamowienia@mojeksiazki.pl

www.swietywojciech.pl • www.mojeksiazki.pl

Druk i oprawa:

Zakład Poligraficzno-Wydawniczy POZKAL

ul. Cegielna 10/12, 88-100 Inowrocław

DOKUMENTY
WSTĘPNE

WPROWADZENIE

Kościół od samego swojego początku dostrzegał w synodach wypróbowane narzędzie reformy i odnowy życia chrześcijańskiego. Za pomocą synodów nawiązywał do uświęconej, od czasów apostoelskich, praktyki wspólnotowej refleksji nad doniosłymi i trudnymi zagadnieniami.

1. Dzieje Apostolskie odnotowują cztery najstarsze synody apostoelskie, których być może w rzeczywistości było znacznie więcej.

Pierwszy synod związany był z wyborem Macieja: „Wtedy Piotr w obecności braci, a zebrało się razem około stu dwudziestu osób, tak przemówił: «Bracia, musiało wypełnić się słowo Pisma, które Duch Święty zapowiedział przez usta Dawida o Judaszu. On to wskazał drogę tym, którzy pojмали Jezusa, bo on zaliczał się do nas i miał udział w naszym posługiwaniu. Za pieniądze, niegodziwie zdobyte, nabył ziemię i spadłszy głową na dół, pękł na pół i wypłynęły wszystkie jego wnętrzności. Rozniosło się to wśród wszystkich mieszkańców Jerozolimy, tak że nazwano ową rolę w ich języku Hakeldamach, to znaczy: Pole Krwi. Napisano bowiem w Księdze Psalmów: Niech opustoszeje dom jego i niech nikt w nim nie mieszka! A urząd jego niech inny obejmie! Trzeba więc, aby jeden z tych, którzy towarzyszyli nam przez cały czas, kiedy Pan Jezus przebywał z nami, począwszy od chrztu Janowego aż do dnia, w którym został wzięty od nas do nieba, stał się razem z nami świadkiem Jego zmartwychwstania». Postawiono dwóch: Józefa, zwanego Barsabą, z przydomkiem Justus, i Macieja. I tak się pomodlili: «Ty, Panie, znasz serca wszystkich, wskaż z tych dwóch jednego, którego wybrałeś, by zajął miejsce w tym posługiwaniu i w apostołstwie, któremu sprzeniewierzył się Judasz, aby pójść swoją drogą». I dali im losy, a los padł na Macieja. I został dołączony do jedenastu apostołów” (Dz 1, 15–26).

Drugi dotyczył wyboru siedmiu diakonów: „Wówczas, gdy liczba uczniów wzrastała, zaczęli helleniści szemrać przeciwko Hebrajczykom, że przy codziennym rozdawaniu jałmużny zaniedbywano ich wdowy. «Nie jest rzeczą słuszną, abyśmy zaniedbywali słowo Boże, a obsługiwali stoły» – powiedział Dwunastu, zwoławszy wszystkich uczniów. «Upatrzcież zatem, bracia, siedmiu mężów spośród siebie, cieszących się dobrą sławą, pełnych Ducha

i mądrości! Im zlecimy to zadanie. My zaś oddamy się wyłącznie modlitwie i posłudze słowa». Spodobały się te słowa wszystkim zebranym i wybrali Szczepana, męża pełnego wiary i Ducha Świętego, Filipa, Prochora, Nikanora, Tymona, Parmenasa i Mikołaja, prozelitę z Antiochii. Przedstawili ich Apostołom, którzy modląc się włożyli na nich ręce” (Dz 6, 1–6).

Trzeci synod precyzował obowiązki chrześcijan pochodzenia nieżydowskiego wobec Prawa: „Wtedy Apostołowie i starsi wraz z całym Kościołem postanowili wybrać ludzi przodujących wśród braci: Judę, zwanego Barsabas, i Sylasa i wysłać do Antiochii razem z Barnabą i Pawłem. Posłali przez nich pismo tej treści: «Apostołowie i starsi bracia przesyłają pozdrowienie braciom pogańskiego pochodzenia w Antiochii, w Syrii i w Cylicji. Ponieważ dowiedzieliśmy się, że niektórzy bez naszego upoważnienia wyszli od nas i zaniepokoiili was naukami, siejąc zamęt w waszych duszach, postanowiliśmy jednomyślnie wybrać mężów i wysłać razem z naszymi drogimi: Barnabą i Pawłem, którzy dla imienia Pana naszego Jezusa Chrystusa poświęcili swe życie. Wysyłamy więc Judę i Sylasa, którzy powtórzą wam ustnie to samo. Postanowiliśmy bowiem, Duch Święty i my, nie nakładać na was żadnego ciężaru oprócz tego, co konieczne. Powstrzymajcie się od ofiar składanych bożkom, od krwi, od tego, co uduszone, i od nierządu. Dobrze uczynicie, jeżeli powstrzymacie się od tego. Bywajcie zdrowi!»” (Dz 15, 22–29).

Czwarty miał miejsce podczas spotkania Pawła Apostoła z Dwunastoma: „Kiedy znaleźliśmy się w Jerozolimie, bracia przyjęli nas z radością. Następnego dnia Paweł poszedł razem z nami do Jakuba. Zebrali się też wszyscy starsi. Powitawszy ich, zaczął szczegółowo opowiadać, czego Bóg dokonał wśród pogan przez jego posługę. Słyszając to, wielbili Boga, ale powiedzieli mu: «Widzisz, bracie, ile tysięcy Żydów uwierzyło, a wszyscy trzymają się gorliwie Prawa. O tobie jednak słyszeli, że wszystkich Żydów, mieszkających wśród pogan, nauczasz odstępstwa od Mojżesza, mówisz, że nie mają obrzezywać swych synów ani zachowywać zwyczajów. Cóż więc począć? W każdym wypadku dowiedzą się, żeś przybył. Zrób więc to, co ci mówimy: Mamy tu czterech mężczyzn, którzy złożyli ślub, weź ich z sobą, poddaj się razem z nimi oczyszczeniu, pokryj za nich koszty, aby mogli ostrzyć sobie głowy, a wtedy wszyscy przekonają się, że w tym, czego się dowiedzieli o tobie, nie tylko nie ma żdźbła prawdy, lecz że ty sam przestrzegasz Prawa na równi z nimi. Co zaś do pogan, którzy uwierzyli, posłaliśmy im na piśmie polecenie, aby powstrzymali się od pokarmów ofiarowanych bożkom, od krwi, od tego, co uduszone, i od nierządu»” (Dz 21, 17–25).

2. Imponujące są dokonania synodów pierwszych wieków Kościoła, które obecnie zostały nam udostępnione w języku polskim w dziele *Dokumenty synodów od 50 do 381 roku* (oprac. A. Baron i H. Pietras, Kraków 2006). Jest to

lektura posiadająca nie tylko charakter informacyjny, ale i formacyjny, przedstawiająca pewne przelotne oraz niektóre odwieczne problemy Kościoła, które zajmowały umysły jego pasterzy.

3. Sobór Watykański II, będąc jakąś kontynuacją synodów a zarazem powszechną formą synodalności Kościoła, pozostawił przesłanie, które dotyczy nie tylko duchowej wspólnoty wiary, nadziei i miłości, ale także stosunku Kościoła do otaczającego go świata. Sobór nie ogranicza się do doskonałego uregulowania form życia duszpasterskiego, które ma się rozwijać w budynku kościelnym każdej parafii, ale wskazuje również i przede wszystkim na działalność Kościoła, która jest skierowana ku światu. Ta działalność umacniana przez Ducha Świętego może sprawić, że życie społeczne, gospodarcze, polityczne i kulturalne stanie się bardziej ludzkie i ukierunkowane na wszechstronny rozwój człowieka. Sobór wskazuje, że Kościół nie powinien zajmować się wyłącznie sobą, jego zadaniem jest uświęcenie świata.

4. Zrodzony z myśli Soboru Watykańskiego II Kodeks Prawa Kanonicznego precyzuje (kan. 460–468) charakter i zadania synodów diecezjalnych w następujący sposób:

Kan. 460 – Synod diecezjalny jest zebraniem wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu, zgodnie z postanowieniami zamieszczonych poniżej kanonów.

Kan. 461 – § 1. Synod diecezjalny powinien odbywać się w poszczególnych Kościołach partykularnych, ilekroć zdaniem biskupa diecezjalnego i po wysłuchaniu Rady Kapłańskiej, doradzają to okoliczności.

§ 2. Jeśli biskupowi zlecono troskę o kilka diecezji, albo jest biskupem własnym jednej diecezji, drugą zaś kieruje jako administrator, może zwołać jeden tylko synod dla wszystkich powierzonych mu diecezji.

Kan. 462 – § 1. Synod diecezjalny zwołuje tylko biskup diecezjalny, nie zaś tymczasowy rządca diecezji.

§ 2. Synodowi diecezjalnemu przewodniczy biskup diecezjalny, który jednak może delegować na poszczególne sesje synodu wikariusza generalnego lub wikariusza biskupiego do wypełnienia tego obowiązku.

Kan. 463 – § 1. Na synod diecezjalny powinni być wezwani jako członkowie i mają obowiązek w nim uczestniczyć:

1° biskup koadiutor oraz biskupi pomocniczy;

- 2° wikariusze generalni i wikariusze biskupi oraz wikariusz sądowy;
- 3° kanonicy kościoła katedralnego;
- 4° członkowie Rady Kapłańskiej;
- 5° wierni świeccy, także członkowie instytutów życia konsekrowanego, wybrani przez Radę Duszpasterską, w sposób i w liczbie do określenia przez biskupa diecezjalnego; albo – tam gdzie nie ma tej Rady – w sposób oznaczony przez biskupa diecezjalnego;
- 6° rektor wyższego seminarium diecezjalnego;
- 7° dziekani;
- 8° przynajmniej jeden prezbiter z każdego dekanatu, wybrany przez wszystkich pełniących tam duszpasterstwo; należy także wybrać innego prezbitera, który by go zastąpił, gdyby ten miał przeszkodę;
- 9° niektórzy przełożeni instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego, które posiadają dom w diecezji, wybrani w liczbie i w sposób określony przez biskupa diecezjalnego.

§ 2. Biskup diecezjalny może wezwać na synod diecezjalny w charakterze członków także innych, czy to duchownych, czy członków instytutów życia konsekrowanego, czy wiernych świeckich.

§ 3. Jeśli biskup diecezjalny uzna to za wskazane, może zaprosić na synod diecezjalny w charakterze obserwatorów niektórych pełniących funkcję lub członków Kościołów czy wspólnot kościelnych, które nie są w pełnej wspólnocie z Kościołem katolickim.

Kan. 464 – Członek Synodu, jeśli byłby powstrzymany od udziału prawnie uzasadnioną przeszkodą, nie może wysłać pełnomocnika, który by w jego imieniu w nim uczestniczył. Powinien jednak powiadomić biskupa diecezjalnego o tej przeszkodzie.

Kan. 465 – Wszystkie zaproponowane tematy powinny być poddane swobodnemu omówieniu przez członków na sesjach synodalnych.

Kan. 466 – Jedynym ustawodawcą na synodzie diecezjalnym jest biskup diecezjalny, inni członkowie Synodu posiadają tylko głos doradczy. On sam podpisuje deklaracje i dekrety synodalne, które jedynie jego autorytetem mogą być promulgowane.

Kan. 467 – Biskup diecezjalny podaje do wiadomości treść deklaracji i dekretów synodalnych metropolicie i Konferencji Episkopatu.

Kan. 468 – § 1. Biskup diecezjalny może zgodnie ze swoim roztropnym osądem zawiesić lub rozwiązać synod diecezjalny.

§ 2. Z chwilą wakansu lub przeszkody w działaniu stolicy biskupiej, synod diecezjalny zostaje przerwany na mocy samego prawa, dopóki nowy biskup diecezjalny nie poleci go kontynuować lub nie zadeklaruje, że został rozwiązany.

5. Mając to wszystko na uwadze, na chwałę Boga w Trójcy Świętej Jedyne go oraz w trosce o dobro duchowe wiernych, z uwagi na zbliżającą się 1040. rocznicę przybycia pierwszego biskupa na ziemię Polan, do diecezji poznańskiej, świadom ciężającej na mnie odpowiedzialności za Lud Boży Archidiecezji Poznańskiej, w celu odnowienia tożsamości Kościoła, wytyczenia głównych linii działalności duszpasterskiej oraz uporządkowania kościelnego prawa partykularnego w Archidiecezji Poznańskiej ogłosiłem w roku 2004 nowy synod archidiecezjalny o charakterze duszpasterskim i prawnym. Korzystając z pomocy ekspertów w zakresie wiedzy teologicznej, pastoralnej i prawniczej, jak również wysłuchując zdania różnych zespołów wspólnoty archidiecezjalnej, pragnę wypełnić w sposób uroczysty urząd i posługę pasterzowania powierzonej sobie owczarni, poprzez:

- a) wytyczanie nowych dróg i sposobów działalności apostołskiej w Archidiecezji Poznańskiej,
  - b) rozwiązywanie trudności związanych z zarządzaniem i duszpasterstwem,
  - c) inicjowanie nowych przedsięwzięć o charakterze ogólnym,
  - d) dostosowanie do lokalnych warunków przepisów i norm Kościoła powszechnego,
  - e) korygowanie błędów w zakresie doktryny i obyczajów, jeżeli takie ujawniają się w archidiecezji
- (por. Kongregacja ds. Biskupów, Instrukcja *Ecclesiae imago* z dnia 22 lutego 1972 r.)

6. Staranne przygotowanie materiału ustawodawczego połączone z szeroką debatą synodalną sprawiają, że synod diecezjalny jest miejscem dialogu wewnątrzkościelnego w skali Kościoła partykularnego. Dialog ten obejmuje kilka płaszczyzn, z których każda stwarza doniosłe forum wymiany myśli i opinii, tak niezbędnych do właściwego nadania kształtu deklaracjom i dekretem synodalnym.

Podstawową płaszczyznę wspólnej drogi Kościoła diecezjalnego odbywanej podczas synodu stanowi relacja biskupa diecezjalnego z pozostałymi uczestnikami tego zgromadzenia. Szczera i otwarta wymiana myśli, obiektywne wnikiwanie w treść proponowanych rozwiązań i ich uzasadnienie, nade wszystko zaś wspólne rozpoznanie sytuacji Kościoła diecezjalnego, stanowi niewątpliwie pożyteczną formę niezbędnego porozumiewania się biskupa

diecezji z tymi, którzy uczestniczą w jego *potestas regendi*, także w sferze stanowienia prawa. Systematyczny dialog biskupa zarówno z Komisją Główną, jak i z całym gremium synodalnym sprawia, iż synod staje się instrumentem, dzięki któremu urzeczywistnia się i umacnia jedność Kościoła partykularnego

Ponadto synod diecezjalny stwarza możliwość dialogu pomiędzy duchownymi i laikatem. Taką formę porozumienia cenią sobie bardziej zaangażowani wierni świeccy, czego doświadczyłem sam podczas dyskusji prowadzonej w Parafialnych Zespołach Synodalnych. Przedstawiciele laikatu potrafili otwarcie wypowiadać się w przedmiocie powinności duszpasterskich kapłanów, struktur diecezjalnych czy obowiązków i uprawnień duchowieństwa. Ich głosu pilnie słuchali duchowni, podejmując niejednokrotnie głębszą refleksję nad wieloma dziedzinami swojej posługi duszpasterskiej. Nierzadko też punkt widzenia danego duchownego stanowił dla katolików świeckich dobrą okazję do zweryfikowania własnego stanowiska zajmowanego wobec danej kwestii, najczęściej duszpasterskiej. W Parafialnych Zespołach Synodalnych duszpasterze – jako animatorzy zespołu – stykali się bezpośrednio z żywotnymi sprawami tych, którzy aktywnie włączają się w nurt problemów stanowiących przedmiot projektów przyszłych uchwał zgromadzenia synodalnego. W ten sposób członkowie komisji synodalnych otrzymali na ogół bogaty materiał propozycji, uwag, sugestii i postulatów.

Mówiąc o synodzie jako forum dialogu, nie sposób nie dostrzec jeszcze jednej jego płaszczyzny: centralnych komisji synodalnych (z Komisją Główną Synodu na czele). Wymiana poglądów w trakcie pracy poszczególnych komisji synodalnych, skupiających specjalistów wielu dziedzin i reprezentujących różne pokolenia, urzędy i doświadczenia, służyła pogłębieniu świadomości teologicznej i pastoralnej Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej, a tym samym nadała pewnego dynamizmu pracom synodu. Wszystko to razem stworzyło wyjątkowy klimat ogólnodiecezjalnej katechezy, której owocem jest pogłębienie świadomości teologicznej i eklezjalnej tak u duchowych, jak i u świeckich. Przyczyniło się wreszcie do konstruktywnego, wzajemnego zbliżenia pasterza Archidiecezji Poznańskiej i jego prezbiterium, a także do lepszego porozumienia i zrozumienia duchownych i wiernych świeckich.

7. Wyrażamy przekonanie, że nad dziełem synodu ciągle czuwa Matka Odkupiciela jako Patronka naszej archidiecezji. Błagajmy ją usilnie o stałą opiekę i wstawiennictwo u Boga, aby idee, uchwały i postanowienia synodalne jak najszybciej i najpełniej weszły w życie codzienne Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej!

A teraz, na koniec wielkiej pracy synodalnej – wystarczy wspomnieć choćby tylko ok. 130 posiedzeń Komisji Głównej Synodu – dziękuję Bogu

wszechmogącemu za każde natchnienie, każdą naukę, która dzięki synodowi już dotarła do umysłów i serc ludzi w nim uczestniczących, a w przyszłości pozwoli im stanąć wobec świata w charakterze świadków Ewangelii.

Pragnę jak najserdeczniej podziękować wszystkim, którzy włączyli się gorliwie i pracowali w ramach synodu i wspierali jego dzieło własną modlitwą. Dziękuję Komisji Głównej Synodu, wszystkim przewodniczącym i członkom komisji synodalnych, przewodniczącym i członkom Parafialnych Zespołów Synodalnych i Młodzieżowych Zespołów Synodalnych (w których pracowało w sumie ok. 10 tys. osób), wszystkim wiernym archidiecezji, którzy wspierali Ducha Świętego i nasze dzieło.

Synod wyda swoje błogosławione owoce – szczególnie w dziedzinie katechezy dorosłych – a jego postanowienia wejdą rzeczywiście w życie, jeśli nie skończymy na słowach, ale przejdziemy do czynów, zgodnie z tym, co powiedział Chrystus: „Każdego więc, kto tych słów moich słucha i wypełnia je, można porównać do człowieka roztropnego, który dom swój zbudował na skale. Spadł deszcz, wezbrały potoki, zerwały się wichry i uderzyły w ten dom. On jednak nie runął, bo na skale był utwierdzony” (Mt 7, 24–25).

† *Stanisław Gądecki*
Arcybiskup Metropolita Poznański

Poznań, dnia 11 lipca 2008 roku
Święto św. Benedykta, patrona Europy

HISTORIA SYNODÓW POZNAŃSKICH

WSTĘP

Wydane w Rzymie w 1748 roku dzieło papieża Benedykta XIV (1740–1758)¹, zatytułowane *De synodo dioeclesana libri tredecim*², wpłynęło znacząco na rozwój pojęcia synodu diecezjalnego. W dziele tym, opublikowanym dwieście lat po rozpoczęciu obrad Soboru Trydenckiego, papież podkreślał skuteczność oddziaływania synodu diecezjalnego na życie chrześcijańskie. Ukazując tę instytucję jako ciągle aktualny *modus reformandi Ecclesiae*, Benedykt XIV nawiązywał do myśli i działalności wielkiego orędownika XVI-wiecznych synodów, jakim był arcybiskup Mediolanu kardynał Karol Boromeusz (zm. 1584).

Do analiz zawartych w traktacie *De synodo dioeclesana* odwoływała się przez długie lata kanonistyka i ustawodawstwo kościelne, zwłaszcza w XX stuleciu. Szczytowym osiągnięciem tegoż ustawodawstwa był *Codex Iuris Canonici* (Kodeks Prawa Kanonicznego) z 1917 roku. W kanonie 356. tegoż Kodeksu znajdował się następujący zapis: „W każdej diecezji, co dziesięć lat należy odprawić synod diecezjalny, który zająłby się sprawami koniecznymi bądź pożytecznymi dla duchowieństwa i wiernych”³.

Zwołując w przeddzień Soboru Watykańskiego II, w 1959 roku Synod Rzymski, papież Jan XXIII ogłosił, iż zgromadzenie synodalne musi, obok

---

¹ Prospero Lambertini (1675–1758) był wybitnym teologiem i kanonistą, a także wnikliwym znawcą filozofii i literatury. Zaszynął m.in. światopoglądowym dialogiem z Wolterem. Jako arcybiskup Bolonii (1731–1740), a potem jako papież Benedykt XIV (1740–1758) stał się jedną z najbardziej wpływowych postaci XVIII-wiecznego katolicyzmu. Pius XII nazwał go „największym papieżem epoki Oświecenia”.

² Benedictus PP. XIV (Prosperus Lambertini), *De synodo dioeclesana libri tredecim*. Vol. I–VII. Romae 1748.

³ „In singulis dioecesibus celebranda est decimo saltem quoque anno dioeclesana synodu, in quo de iis tantum agendum quae ad particulares cleri populisque necessitates vel utilitates referuntur” (*Codex Iuris Canonici*. Romae 1918, can. 356).

emanacji norm prawnych, uwzględniać także problemy życia duchowego wiernych i w ten sposób przyczyniać się do rozwoju życia chrześcijańskiego⁴. Sobór Watykański II, wyrażając w Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* życzenie, aby „czcigodne instytucje soborów i synodów nabrały nowej mocy”⁵, potwierdził znaczenie tej sięgającej czasów apostoelskich tradycji, do której przez wieki nawiązywał Kościół tak w wymiarze prawa powszechnego, jak i partykularnego.

Inaugurując Synod Archidiecezji Poznańskiej w dniu 18 kwietnia 2004 roku arcybiskup Stanisław Gądecki mówił: „Do tej pozytywnej tradycji synodalnej nawiązuje świat chrześcijański, a wśród niego *Prima sedes episcoporum Poloniae*, czyli najstarsza w Polsce diecezja. Godne podkreślenia jest to, że pierwszy znany synod miał tutaj miejsce już w XIII wieku [...]. W innych diecezjach pojawiają się one znacznie później. Dzisiaj, biorąc pod uwagę istotnie nowe warunki życia Diecezjan, także te, które będą towarzyszyć procesowi integracji europejskiej, a ponadto rozwój w dziedzinie prawodawstwa kościelnego oraz duszpasterstwa, postanowiłem – razem z Radą Kapłańską – wyjść naprzeciw nowym wyzwaniom stojącym przed Kościołem Poznańskim i zwołać nowy synod diecezjalny”⁶.

ŹRÓDŁA HISTORYCZNE POZNAŃSKIEGO USTAWODAWSTWA SYNODALNEGO

Zwołany przez arcybiskupa Stanisława Gądeckiego synod wpisuje się w prastarą tradycję synodów poznańskich, której początek historycy wiążą z rokiem 1252⁷. Stosownym wydaje się spojrzenie na obecne zgromadzenie synodalne Archidiecezji Poznańskiej w świetle chrześcijańskiego i pokoleniowego dziedzictwa.

W tym celu konieczne jest przedstawienie w ogólnym zarysie historii synodów Diecezji Poznańskiej – a od 1821 roku Archidiecezji i Stolicy Metropolitalnej – na tle niektórych epokowych kanonów ustawodawstwa Kościoła katolickiego, ogłaszanych na soborach ekumenicznych i potwierdzanych w nauczaniu papieży. W zestawieniu z nimi poznańskie uchwały

⁴ „Acta Apostolicae Sedis” r. 51 (1959) oraz por. *Dictionnaire de droit canonique*. Vol. II. Paris 1965, s. 1134.

⁵ Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, 38.

⁶ „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” r. 55 (2004), nr 4, s. 20.

⁷ Jest to pierwszy synod poznański, o którym wspominają źródła (por. J. Nowacki, *Dzieje Archidiecezji Poznańskiej*. T. II. Poznań 1964, s. 248).

synodalne dowodzą, iż od początku najstarsze polskie biskupstwo tworzyło i rozwijało swe struktury oraz instytucje w oparciu o powszechne prawo Kościoła katolickiego. Analizowane zaś w świetle prawodawstwa partykularnego, postanowienia synodów poznańskich odsłaniają swój oryginalny charakter, stanowiąc jednocześnie cenne źródło do opracowania dziejów katolicyzmu w Polsce i w Europie.

Główne kierunki reformy Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej, realizowanej poprzez działalność synodalną, można prześledzić i określić na podstawie analizy istniejących źródeł historycznych oraz najważniejszych opracowań historiograficznych.

Wśród archiwaliów, na których opiera się historiografia dotycząca Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej, kluczowe znaczenie posiadają dokumenty przechowywane w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu⁸. Zaliczamy do nich przede wszystkim *Acta Episcopalia*, czyli *Akta czynności biskupich*, oraz *Acta visitationum*, czyli *Akta wizytacji biskupich*. *Acta Episcopalia* to zespół liczący 47 ksiąg zawierających wpisy dotyczące działalności pasterskiej biskupów poznańskich, administratorów diecezji, archidiaconów i prepozytów katedralnych. Najstarszy dokument tego zespołu to akta biskupa Andrzeja Bnińskiego (*Acta Episcopalia Andreae de Bnin Episcopi Posnaniensis*) z lat 1439–1478. W tym okresie zwołano dziewięć synodów. Zespół zamyka księga dotycząca działalności pierwszego arcybiskupa poznańskiego (i jednocześnie gnieźnieńskiego) Tymoteusza Gorzeńskiego (*Acta Episcopalia Timothei Gorzeński Episcopi Posnaniensis ab anno 1821 Archiepiscopi Gnesnensis et Posnaniensis*) i obejmuje lata 1812–1824. Na przestrzeni XV i XVII stulecia w Diecezji Poznańskiej wielokrotnie zwoływano synody diecezjalne, dlatego *Acta Episcopalia* są bezcennym świadkiem tych wydarzeń.

Acta visitationum (*Akta wizytacji biskupich*) to zespół liczący 51 tomów, który zawiera opis wizytacji kanonicznych kościołów w latach 1598–1818. Wśród tych ksiąg szczególnie cenne są akta XVII-wieczne, ukazujące realizację reform Soboru Trydenckiego w Diecezji Poznańskiej. Wśród pozostałych archiwaliów na uwagę zasługują *Acta Sacrorum Ordinationum* biskupów poznańskich z lat 1588–1925 oraz seria ksiąg *Acta causarum* z lat 1403–1834, zawierająca m.in. artykuły dotyczące oskarżeń o apostazję i herezję, orzeczenia nieważności małżeństwa, zobowiązania czy testamenty itp.

W analizach ustawodawstwa synodalnego Diecezji Poznańskiej nie można pominąć *Akt konsystorialnych* (*Acta consistorii*), z których najstarsze pochodzą z 1403 roku, oraz obszernego zespołu, jakim są *Akta Kapituły katedralnej*

⁸Zob. *Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu*. Oprac. M. Banaszak, F. Lenort. W: *Dzieje Poznania i Województwa Poznańskiego (w granicach z 1974 r.)*. Red. Cz. Skopowski. T. II. Poznań 1982, s. 237–487.

w Poznaniu – *Capitulum Posnaniensis*. Liczy on około 900 jednostek, w których skład wchodzi m.in. *Kopiarze (Libri privilegiorum)*, *Sumariusze (Summaria)*, *Księgi beneficjów (Libri beneficiorum)*, *Registry (Regestra actorum)*, *Protokoły sesji i czynności kapitulnych (Acta actorum capituli)*, *Księgi sentencji (Libri sententiarum)*, *Księgi prebendalne (Praebendae)*, *Statuty kapitulne (Libri statutorum)*, *Wizytacje katedry i kapituły (Libri visitationum ecclesiae cathedralis et capituli)*.

Wiele archiwaliów należących do powyższych zespołów doczekało się publikacji m.in. w *Kodeksie dyplomatycznym Wielkopolski*. Wśród integralnych wydań tychże źródeł na szczególne uznanie zasługują dwie współczesne edycje: *Księga uposażenia Diecezji Poznańskiej z roku 1510*⁹ oraz *Statuta Capituli et Ecclesiae Cathedralis Posnaniensis ex annis 1298–1763*¹⁰.

Omawiając problematykę poznańskiego ustawodawstwa synodalnego, należy też wspomnieć o obszernym wydaniu, zatytułowanym *Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae et Constitutiones Synodorum provincialium et dioecesanarum Regni eiusdem ad summam collectae...*¹¹.

W zakresie badań nad ustawodawstwem synodalnym w Polsce wydanych zostało wiele cennych opracowań dotyczących synodów poznańskich. Pierwszy spis synodów Diecezji Poznańskiej został opracowany w 1881 roku przez ks. Ignacego Polkowskiego¹². Następnie tą samą problematyką zajął się Bolesław Ulanowski w oparciu o *Acta Episcopalia* i *Acta Consistorii Posnaniensis*¹³. Niezwykle cennym opracowaniem jest studium Jakuba Sawickiego pt. *Synody Diecezji Poznańskiej i ich statuty*, stanowiące część obszernej serii wydawniczej *Concilia Poloniae – źródła i studia krytyczne*¹⁴. Tenże autor opublikował także na łamach „Studiów Źródłoznawczych” obszerny artykuł pt. *Najdawniejsze statuty synodalne poznańskie z rękopisu BOZ 63*¹⁵.

Warto wymienić również analizy historiograficzne poświęcone późniejszym synodom. Książd Franciszek Kryszak w artykule pt. *Pierwszy synod potrydencki w Diecezji Poznańskiej*¹⁶ przedstawił recepcję uchwał *Tridenti-*

⁹ *Księga uposażenia Diecezji Poznańskiej z roku 1510*. Oprac. J. Nowacki. Poznań 1950.

¹⁰ *Statuta Capituli et Ecclesiae Cathedralis Posnaniensis ex annis 1298–1763*. Oprac. W. Pawelczak. Poznań 1995.

¹¹ Dzieło to zostało wydane w Poznaniu w roku 1868. Jednym ze współautorów był ks. Edward Likowski, w latach 1914–1915 arcybiskup gnieźnieński i poznański.

¹² I. Polkowski, *O ile do poznania ustawodawstwa Kościoła w Polsce potrzebne jest zupełne wydanie statutów synodalnych*. „Scriptores Rerum Polonicarum” vol. VI, s. 129nn.

¹³ B. Ulanowski, *Acta capitulorum necnon iudiciorum ecclesiarum*. Vol. I–III. Kraków 1902.

¹⁴ J. Sawicki, *Concilia Poloniae – źródła i studia krytyczne*. T. VII. Poznań 1952.

¹⁵ J. Sawicki, *Najdawniejsze statuty synodalne poznańskie z rękopisu BOZ 63*. „Studia Źródłoznawcze” 1957, nr 1, s. 191–207.

¹⁶ F. Kryszak, *Pierwszy synod potrydencki Diecezji Poznańskiej*. „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” r. 5 (1950), nr 2/3, s. 77–92.

num, którą zainicjował w Poznaniu biskup Adam Konarski. Synodem biskupa Andrzeja Szołdrskiego z 1642 roku zajął się ks. Marian Fąka w rozprawie zatytułowanej *Synod diecezjalny poznański z roku 1642*¹⁷.

Synodom Diecezji Poznańskiej sporo uwagi poświęcił również ks. Józef Nowacki w swoim wielkopomnym dziele zatytułowanym *Dzieje Archidiecezji Poznańskiej*¹⁸. Na podstawie dokładnej kwerendy archiwalnej autor stwierdził, iż ze źródeł wynika, że w latach 1252–1738 odbyło się sześćdziesiąt sześć synodów poznańskich. Analizy dokonane przez ks. Nowackiego doczekały się powtórnego wydania w 2004 roku, z okazji zwołania Synodu Archidiecezji Poznańskiej przez arcybiskupa Stanisława Gądeckiego. Publikacja pt. *Synody diecezji poznańskiej w latach 1252–1738* zawiera – obok tekstu wydanego w 1964 roku – krótkie opracowania poświęcone synodom w Archidiecezji Poznańskiej przeprowadzonym w roku 1968 oraz w latach 1992–1993¹⁹.

Nie sposób pominąć rezultatów badań ks. Konrada Lutyńskiego. W cyklu artykułów, opublikowanych w „Miesięczniku Kościelnym Archidiecezji Poznańskiej”²⁰, uzupełnił on dotychczasową literaturę o szerszy kontekst historyczny, dołączając do opisu poszczególnych synodów wzmianki biograficzne dotyczące biskupów poznańskich, rządzących diecezją na przestrzeni od XIII do XVIII stulecia.

SYNODY POZNAŃSKIE OD XIII DO XV WIEKU

Na wielkopostnych Synodach Rzymskich w latach 1074 i 1075 papież Grzegorz VII (1073–1085) przedstawił główne kierunki reformy Kościoła. Jednym z kanonów słynnego *Dictatus papae* było sformułowanie, iż żaden synod nie może być nazwany *synodus generalis* bez aprobaty papieskiej. Był to znaczący krok w kierunku centralizacji ustawodawstwa kościelnego, a co za tym idzie, ścisłego rozgraniczania zasięgu prawa powszechnego i partykularnego. Proces ten osiągnął swoje apogeum w XIII wieku. Zaslugą papieża Grzegorza VII było przede wszystkim to, iż jego idee stały się fundamentem reformy Kościoła, przeprowadzanej systematycznie w następnym stuleciu. Cztery pierwsze Sobory Lateraneńskie, zwoływane kolejno w latach 1123, 1139, 1179 oraz w roku 1215 stały się – jak zauważa wybitny historyk Kościoła Hubert Jedin

¹⁷ M. Fąka, *Synod diecezjalny poznański z roku 1642*. Warszawa 1972.

¹⁸ J. Nowacki, *Dzieje Archidiecezji Poznańskiej*, t. II, s. 246–283.

¹⁹ J. Nowacki, *Synody diecezji poznańskiej w latach 1252–1738*. Poznań 2004.

²⁰ „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” r. 40 (1989), nr 2–12 oraz r. 41 (1990), nr 1–7.

– „w najwyższym stopniu punktem odniesienia, niejako forum dla chrześcijańskiego świata”²¹. Inny znawca problematyki, Raymonde Foreville, uważa, iż w roku 1139 „po raz pierwszy zostało sformułowane i uroczyście ogłoszone powszechnie obowiązujące prawodawstwo, które szło drogą wytyczoną już przez synody rzymskie lub prowincjonalne”²². Papieże zwołujący cztery kolejne sobory – Kalikst II (1119–1124)²³, Innocenty II (1130–1143)²⁴, Aleksander III (1159–1181)²⁵ oraz Innocenty III (1198–1216)²⁶ byli wybitnymi teologami i prawnikami, a także silnymi i nadzwyczaj wpływowymi osobowościami. Fakt zwołania tych soborów do Rzymu wyrażał daleko idącą autonomię papieża i Kościoła wobec władzy cesarskiej. Wysiłki reformatorskie, usankcjonowane w 2. połowie XI stulecia, osiągnęły szczytowy punkt za pontyfikatu Innocentego III. W swym *Liście do wszystkich Biskupów Wschodu i Zachodu* z 13 kwietnia 1213 roku Innocenty III ogłosił, iż reforma Kościoła, wykorzenienie występków, zaszczerpienie cnót, wypłeniczenie herezji, umocnienie wiary, załagodzenie waśni oraz ugruntowanie pokoju w chrześcijańskim świecie – to cele, które przyświecały zwołaniu soboru²⁷. Zwołany przez niego w 1215 roku Sobór Laterański IV był wydarzeniem bez precedensu, ponieważ po raz pierwszy w historii zgromadzenie soborowe poprzedzała dwuletnia wymiana listów, w których przedstawiciele poszczególnych Kościołów wyrażali na piśmie własne koncepcje reformy. Wśród obejmującej wiele dziedzin życia kościelnego problematyki, sobór ten zajął się m.in. kwestią synodów prowincjonalnych. W uchwałach tegoż soboru znalazł się następujący nakaz: „[...] metropolici [...] niech nie zaniedbują odbywania corocznie ze swymi sufraganami synodów prowincjonalnych, na których winni z bojaźnią Bożą zatroszczyć się o karcenie wykroczeń oraz reformę obyczajów, szczegó-

²¹ Cyt. za: A.M. Erba, P.L. Guiducci, *Storia della Chiesa – una storia di famiglia*. Torino 1989, s. 235.

²² R. Foreville, *Latran I*. Paris 1967, s. 97 – cyt. za: *Historia chrześcijaństwa*. Red. A. Vauchez. Tłum. pol. J. Kłoczowski. Warszawa 2001, s. 171.

²³ Guido de Bourgogne (1050–1124) był od 1088 roku arcybiskupem Vienne. W roku 1119 jako papież Kalikst II przewodniczył reformatorskim synodom w Tuluzie oraz w Reims.

²⁴ Gregorio Papareschi – Innocenty II (zm. 1143). Nie znamy daty ani miejsca jego urodzenia. Odegrał znaczącą rolę w redagowaniu Konkordatu z Wormacji, zawartego w 1122 roku.

²⁵ Orlando (Rolandus) Bandinelli (1105–1181) był jednym z najwybitniejszych teologów epoki średniowiecza. Wprowadził do wykładu teologicznego pojęcie *transsubstancjacja*. Jako papież Aleksander III wydał w 1181 roku m.in. bullę zakazującą wynoszenia na ołtarze Sług Bożych bez zgody Stolicy Apostolskiej.

²⁶ Lotario z Segni (1161–1216) rządził Kościołem jako papież Innocenty III w latach 1198–1216. Współcześni nazywali go „stupor mundi”. Duży rozgłos przyniosły mu dzieła *De contemptu mundi sive de miseria hominis* oraz *De mysteriis Missae*.

²⁷ Zob.: R. Foreville, *Latran IV*, dz. cyt.

nie kleru [...]. Niech uczą przestrzegać przyjętych postanowień, ogłaszając je na synodach biskupich, które należy odbywać corocznie w każdej diecezji”²⁸.

Aktywność synodalną Diecezji Poznańskiej należy widzieć na tle obowiązujących w całej *christianitas* postanowień soborów. Biskupstwo Poznańskie od 250 lat było już częścią ówczesnego – jak mawiano – „chrześcijańskiego okręgu ziemi”, a zatem uchwały reformatorskich soborów oznaczały dla Poznania, podobnie jak i dla innych diecezji świata katolickiego, kolejny etap realizacji reformy Kościoła lokalnego.

Pierwszy synod, o którym wspominają źródła, odbył się w drugiej połowie 1252 roku. Według relacji *Rocznika Wielkopolskiego*²⁹, w 1252 roku wysłannik legata papieskiego kardynała Hugona z Saint Cher, Gerard z Pforzheim, przybył do Poznania i ekskomunikował wszystkich duchownych pozostających w jawnym konkubinacie. Ponadto nałożył na duchowieństwo daninę wysokości 80 grzywn srebrego, którą pobrał za powtórnego pobytu w Poznaniu w 1253 roku. Wydarzenia te miały miejsce za pontyfikatu papieża Innocentego IV (1243–1254) i za rządów biskupa poznańskiego Bogufała II (1242–1253)³⁰.

Co mogło stanowić przyczynę ogłoszenia ekskomuniki w Poznaniu w 1252 roku? Szukając odpowiedzi na to pytanie, należy przywołać niektóre uchwały soborowe z lat 1123–1215. Sobór Laterański I nakazywał: „Prezbiterom, diakonom, subdiakonom i mnichom bezwzględnie zakazujemy posiadania konkubin oraz zawierania związków małżeńskich. Wydajemy decyzję, zgodnie z postanowieniem świętych kanonów, że kontrakty małżeńskie zawarte przez tego rodzaju osoby mają być rozwiązane, oni zaś powinni być poddani pokucie”³¹. Następne sobory jeszcze wyraźniej sankcjonowały te kwestie. Kanony VI i VII soboru z 1139 roku stanowiły, iż „gdyby posiadający święcenia diakonatu i wyższe, pojęli żony lub mieli konkubiny, mają zostać pozbawieni urzędu oraz beneficjum”. Następnie, powołując się na papieża Grzegorza VII, Urbana II i Paschalisa II, sobór rozszerzył zakres nałożonych sankcji.

²⁸ *Dokumenty Soborów Powszechnych*. Oprac. A. Baron, H. Pietras. T. II. Kraków 2002, s. 239.

²⁹ „Eodem anno (1252) frater Gerardus de ordine Predicatorum, missus a fratre Hugone predicatore, presbytero cardinali, apostolice sedis legato, venit in Poznaniam, et convocato Bogufalo, episcopo Posnaniensi, et clero civitatis et dioecesis totus, ipsius autoritate legati predicti, omnes manifestos concubinarios publice excommunicavit. Ad cuius etiam mandatum, dicta legati procuracionibus, dictum episcopus cum cero suo LXXX marca argenti examinati et in pondere Coloniensi exsolverunt” (*Monumenta Poloniae Historica*, vol. III, s. 19).

³⁰ Warto wspomnieć, iż w 1254 roku papież Innocenty IV przysłał swego legata także do Krakowa, z okazji kanonizacji biskupa Stanisława ze Szczepanowa (zm. 1079). Legatem tym był Opizzone z Mezzano. Kanonizacja miała miejsce w Asyżu dnia 8 września 1253 roku.

³¹ *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. II, s. 133.

„Polecamy, aby nikt nie słuchał mszy celebrowanych przez tych [kapłanów], o których wie, że żyją z żoną lub konkubiną [...]. Postanawiamy, że jeśli znaleźliby się biskupi, prezbiterzy, diakoni, subdiakoni, kanonicy regularni i mnisi, a także bracia zakonnicy po złożonych ślubach, którzy łamiąc swoje święte postanowienia, odważyliby się połączyć z żonami, zobowiązani są się od nich rozdzielić. Uważamy bowiem, że tego rodzaju związek, zawarty wbrew prawu kościelnemu, nie jest małżeństwem”³².

Genezę i znaczenie pierwszego odnotowanego w źródłach synodu Diecezji Poznańskiej wyjaśniał wybitny historyk prawa, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Jakub Sawicki (zm. 1979). Chociaż uważał on, iż „początki instytucji synodu diecezjalnego w diecezji poznańskiej toną w mrokach dziejowych”³³, to jednak nie zrezygnował z poszukiwań mających na celu wyjaśnienie okoliczności, jakie towarzyszyły zwołaniu synodu. Powołując się na statuty synodu odprawionego we Wrocławiu w 1248 roku³⁴, doszedł do wniosku, że „tak jak w innych diecezjach, tak i w diecezji poznańskiej, synod diecezjalny odprawiany regularnie, już w połowie XIII w. był utrwaloną i żywotną instytucją normalnej organizacji diecezjalnej”³⁵. Z dalszej analizy poczynionej przez J. Sawickiego wynika, iż dominikanin Gerard z Pforzheim, delegowany przez kardynała Hugona z Saint Cher³⁶, papieski wysłannik do Niemiec, Belgii, Holandii, Lotaryngii, Królestwa Arelatu³⁷, Czech, Prus, Pomorza i Polski, posiadał szerokie pełnomocnictwa jurysdykcyjne i finansowe. Celem misji Gerarda było sprawdzenie, w jakim stopniu Kościół w Polsce – a w tym Diecezja Poznańska – realizuje nakazaną reformę.

Przytoczona wyżej relacja zdaje się sugerować, iż inicjatorem synodu był raczej sam papieski legat, a biskup Bogufał został wezwany do udziału w nim wraz ze swym duchowieństwem. W świetle fragmentarycznych źródeł trudno precyzyjnie ocenić doniosłość pierwszego potwierdzonego historycznie synodu Diecezji Poznańskiej. Tym niemniej – jak zauważył Jakub Sawicki – „można ten synod zaliczyć do typu synodów reformistycznych i uważać

³² Tamże, kan. VII, s. 145.

³³ J. Sawicki, *Concilia Poloniae...*, t. VII, s. 5.

³⁴ Szerzej na temat synodów wrocławskich – zob. J. Sawicki, *Concilia Poloniae...*, t. X, Wrocław – Warszawa – Kraków 1963.

³⁵ J. Sawicki, *Concilia Poloniae...*, t. VII, s. 5.

³⁶ Monumentalne dzieło, opracowane przez niemieckiego franciszkanina, profesora z Regensburga Konrada Eubela, poświęcone hierarchii Kościoła katolickiego w średniowieczu, wymienia Hugona z Saint Cher wśród kardynałów mianowanych przez Innocentego IV i zamieszcza o nim następującą informację: „Hugo de s. Caro O. Praed, mag. theol., presb. tit. s. Sabinae, subscr. 1245 Jan. 23 – 1263 Febr. 16, † 1264 Mart. 19”; (C. Eubel, *Hierarchia Ecclesiae Catholicae Medii Aevi sive Summorum Pontificum, S.E.R. Cardinalium, Ecclesiarum Antistitum series ab anno 1198 ad annum 1431 perducta*. Vol. I. Ratisbonae 1848, s. 7).

³⁷ Arelat – Królestwo Burgundii.

go za ogniwo w zakrojonej na szeroką skalę akcji prowadzonej w XIII wieku w Polsce i w innych krajach przez legatów papieskich w celu wprowadzenia i ugruntowania prawa powszechnego i surowej dyscypliny kościelnej w ścisłej zależności od stojącego u szczytów swej potęgi papiestwa³⁸. Z poglądem tym zbiegają się analizy przeprowadzone przez ks. Konrada Lutyńskiego. „Ożywiona działalność legatów papieskich w Polsce na przełomie XII i XIII wieku – czytamy – przede wszystkim dotyczyła wprowadzania reformy gregoriańskiej. Jednym z bezpośrednich skutków był rozwój życia synodalnego [...]. Z tego okresu datują się pierwsze, znane ze źródeł, synody diecezjalne w Polsce. Najstarsze odbyły się: w Płocku (1216), we Włocławku (1227, 1233), w Poznaniu (1252). Obwieszczano na nich zarządzenia Stolicy Apostolskiej, regulowano sprawy finansowe, dokonywano także potrzebnych zmian w liturgicznym kalendarzu Kościoła lokalnego³⁹.”

Nie zachowały się żadne źródła dotyczące następnych synodów w XIII wieku. Nie znamy także źródeł, które zawierałyby informacje o synodach poznańskich wieku XIV. Następne – po synodzie biskupa Bogufała II – znane zgromadzenie synodalne datowane jest na około 1420 rok. Kwestia reformy Kościoła pozostawała ciągle jednym z głównych zagadnień zwoływanych w tym czasie soborów: w Lyonie (1245 i 1274), w Vienne (1311–1312) oraz w Konstancji (1414–1418). Dowodem tej ciągłości była koncepcja odnowy Kościoła, która pojawiła się na soborze w Vienne. Jest to *reformatio Ecclesiae in capite et in membris*, pojęta jako reforma papiestwa i poszczególnych instytucji kościelnych⁴⁰. Reforma Kościoła była również jednym z najważniejszych zadań soboru zwołanego do Konstancji. Pomimo wielorakich, często przeciwstawnych koncepcji reformy, lansowanych przez uczestników soboru, wyrażano powszechnie jednomyślne przekonanie, iż *causa reformationis Ecclesiae* jest równie ważna jak pozostałe, czekające na rozstrzygnięcie przez sobór kwestie: *causa fidei* (husytyzm) i *causa unionis* (tzw. Wielka schizma)⁴¹.

Dwa lata po zakończeniu soboru w Konstancji w Poznaniu odbył się synod diecezjalny (1420). Ksiądz Józef Nowacki pisał o jego inicjatorze, biskupie Andrzeju z Gosławic Łaskarzu (1414–1426), iż „[...] na soborze w Konstancji należał, obok kardynała Franciszka Zabarelli i Jana Gersona, do najwybitniejszych koncyliarystów, uczestniczył we wszystkich najważniejszych sprawach i często przemawiał [...]. Wróciwszy z Konstancji jeszcze przed zakończeniem

³⁸ J. Sawicki, *Concilia Poloniae...*, t. VII, s. 7.

³⁹ K. Lutyński, *Pierwszy znany synod z 1252 roku*. „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” r. 40 (1989), nr 2, s. 71.

⁴⁰ Zob. N. Lemaitre, *La Riforma cattolica*. W: *Dizionario storico del papato*. Red. Ph. Levillain. Vol. II. Milano 1996, s. 1253.

⁴¹ Szerzej na ten temat – zob. m.in.: L. Mezzadri, *La tunica lacerata*. W: tenże, *La storia della Chiesa tra Medioevo ed Epoca moderna*. Vol. I. Roma 1999.

soboru ujął biskup krótko przed 21 III 1418 w swe ręce rządu diecezji. Sprawował je sprężysto, rozwinął żywą działalność synodalną, wydał znane statuty synodalne [...], podnosił karność kościelną⁴². Ksiądz Konrad Lutyński dodaje, iż biskup Andrzej Łaskarz był jedną z wybitniejszych postaci polskiego episkopatu: „Na soborze w Konstancji, jako członek polskiej delegacji, należał prawie do każdej ważniejszej komisji, dał się też poznać jako czołowy koncyliarzysta, ale budował uczestników swoją pobożnością, przyjęło się go tam nawet określać mianem *sanctus episcopus Polonorum*”⁴³. Wielu cennych informacji dotyczących synodu z 1420 roku dostarczają też akta wikariusza generalnego Wincentego Marcinkowskiego⁴⁴.

Ustawy synodu biskupa Andrzeja Łaskarza dotyczyły różnych kwestii życia Kościoła. Stanowią one uporządkowany zbiór, składający się z kilkadziesiątu artykułów⁴⁵. Wiele przemawia za tym, iż zredagował je jeszcze przed synodem znany teolog Mikołaj z Pyzdr (Peysner – zm. 1424)⁴⁶, profesor Wszechnicy Jagiellońskiej, rezydujący przez krótki czas przy katedrze poznańskiej (1420–1421). Biskup Andrzej Łaskarz – uwzględniając także znane wówczas *Statuty synodalne Mikołaja Trąby*⁴⁷ – wykorzystał tekst Peysera i następnie zatwierdził go, po zakończeniu zwołanego przez siebie synodu, jako obowiązujące w Diecezji Poznańskiej prawo.

Data powstania *Statutów poznańskich* synodu z 1420 roku pozostaje wciąż kwestią otwartą. Przesłanką potwierdzającą, że dokument powstał przed zwołaniem synodu, jest m.in. artykuł 32., w którym zarządzono modlitwę o jedność Kościoła Świętego (*pro unione sancte matris Ecclesie*)⁴⁸. Oznaczałoby to, iż *Statuty Peysera* powstały jeszcze przed rokiem 1417, czyli przed końcem tzw. Wielkiej schizmy. Nakaz modlitwy o zjednoczenie zachodniego chrześcijaństwa, który pojawia się w ustawodawstwie Diecezji Poznańskiej,

⁴² J. Nowacki, *Dzieje Archidiecezji Poznańskiej*, t. II, s. 81.

⁴³ „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” r. 40 (1989), nr 3, s. 103.

⁴⁴ Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu, *Acta causarum* (3) z lat 1417–1423. Tytuł: *Acta vicarii in spiritualibus Posnan. Vincentii de Marcinkowo, decani Gnesn. et can. Posn., Acta administratoris Gnesnensis sede vacante Vincentii de Marcinkowo decani Gnesn.* [Akta wikariusza generalnego „in spiritualibus” Wincentego z Marcinkowa, dziekana gnieźnieńskiego i kanonika poznańskiego. Akta administratora gnieźnieńskiego „sede vacante” Wincentego z Marcinkowa, dziekana gnieźnieńskiego].

⁴⁵ Analizę źródłową przeprowadził w tej kwestii J. Sawicki we wspomnianym już artykule: *Najdawniejsze statuty synodalne poznańskie z rękopisu BOZ 63.* „Studia Źródłoznawcze” 1957, nr 1, s. 191–207.

⁴⁶ Szerzej na temat życiorysu Mikołaja Peysera – zob. Z. Budkowa, *Materiały do życiorysu redaktora statutów.* „Studia Źródłoznawcze” (*Commentationes*) 1957, nr 1, s. 204–207.

⁴⁷ *Statuty synodalne wieluńsko-kaliskie Mikołaja Trąby z r. 1420.* Oprac. J. Fijałek, A. Vetulani. Kraków 1915–1920–1951.

⁴⁸ Cytaty w oryginalnej pisowni łaciny XV-wiecznej.

był odzwierciedleniem kondycji XV-wiecznego katolicyzmu. Podobne modlitwy były wówczas zalecane także w innych diecezjach Europy. Niektóre z nich funkcjonowały nawet jako formularze mszalne w intencji „prawdziwego Papieża Kościoła katolickiego” (*pro vero Papa Catholicae Ecclesiae*). Główną przyczyną takiego stanu rzeczy był pogłębiający się rozłam wewnątrz Kościoła, który rozpoczął się 8 kwietnia 1378 roku. W tymże dniu dokonano podwójnej elekcji. Część kardynałów wybrała na papieża Bartolomeo Prignano, arcybiskupa Bari, który przyjął imię Urban VI (Rzym), pozostali natomiast elektorzy – w większości Francuzi – opowiedzieli się za Robertem z Genewy – Klemensem VII (Awinion). Tak rozpoczął się, trwający blisko 40 lat, dramat schizmy zachodniego chrześcijaństwa. Przynależność do obojczy rzymskiej lub awiniońskiej podzieliła europejskie państwa, diecezje oraz zakony. Polska uznała jako ważnie wybranego papieża Urbana VI. W szerokich kręgach mówiono nawet o „schizmie sumień”, a arcybiskup Toledo nakazał, by odprawiano nabożeństwa *pro hoc qui est verus papa* – „za tego, który jest prawdziwym papieżem”. Kres schizmy nastąpił wówczas, gdy Grzegorz XII (Angelo Correr) złożył dymisję, a Benedykt XIII (Pedro de Luna) i Jan XXIII (Baldassarre Cossa) zostali zdeponowani przez sobór. Dnia 11 listopada 1417 roku wybrano na papieża kardynała Oddone di Colonna, który przyjął imię Marcina V (1417–1431). Aby oddalić niebezpieczeństwo kolejnych rozłamów, nowy papież zatwierdził słynny dekret *Frequens*⁴⁹, w którym nakazano regularne zwoływanie soborów powszechnych.

Statuty poznańskie synodu biskupa Andrzeja Łaskarza są wyrazem wielokierunkowej reformy Kościoła lokalnego, przeprowadzanej w duchu postanowień soboru w Konstancji. Treść *Statutów* stanowią m.in. decyzje dotyczące sprawowania liturgii, obchodzenia świąt nakazanych oraz głoszenia kazań w dni świąteczne. Niektóre sprawy – jak zauważył ks. Konrad Lutyński – zostały omówione szczegółowo, tj. w odniesieniu do bardzo konkretnych sytuacji działalności duszpasterskiej⁵⁰. Synod na przykład zabronił kapłanom spożywania posiłku w domu chorego przy okazji nawiedzania chorych z Komunią św., zanim nie powrócą z Najświętszym Sakramentem do kościoła⁵¹. Powołując się na 13 księgę *Quodlibeta theologica* Henryka z Gandawy (1222–1293), synod nakładał karę grzechu ciężkiego za zaniedbanie obowiązku przepowiadania Słowa Bożego przez proboszcza w dzień świąteczny: „Należy w każdy dzień świąteczny przepowiadać Ewangelię. Według

⁴⁹ *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. III, s. 211.

⁵⁰ Zob. „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” r. 40 (1989), nr 3, s. 103.

⁵¹ „[...] item cum infirmos visitatis, non facietis moram komendo vel bibendo, sed quantocius revertamini cum Corpore Christi et si quid vobis datum fuerit, recipiatis” (cyt. za: J. Sawicki, *Najdawniejsze statuty synodalne poznańskie z rękopisu BOZ 63*. „Studia Źródłoznawcze” 1957, nr 1, s. 206–207).

XIII księgi dzieła Henryka z Gandawy, proboszcz, który nie głosi w te dni kazania wiernym, popada w grzech ciężki⁵². Ponadto zajęto się kwestią sakramentu małżeństwa, ustalając wiek nupturientów: „Niech nie zawierają małżeństwa ci, którzy nie osiągnęli odpowiedniego wieku, ustala się dla ważnego zawarcia małżeństwa wiek 14 lat dla mężczyzny i 12 lat dla kobiety⁵³. Zaręczyny mogły być zawarte po ukończeniu 7 lat⁵⁴. Warto również wspomnieć, że synod odniósł się do jurysdykcji kapłanów będących w podróży, nakazując im posiadanie stosownych dymisoriów dla godziwego sprawowania liturgii („nie należy dopuszczać do sprawowania Służby Bożej i do posługi duszpasterskiej kapłanów podróżujących, jeśli nie posiadają dymisoriów i upoważnienia⁵⁵”).

Synod zajął się również sprawami rozpowszechnionych obyczajów⁵⁶, które sprzeciwiały się moralności chrześcijańskiej. Wśród sformułowanych restrykcji na uwagę zasługuje artykuł XXIII, w którym znajdujemy następujący zakaz: „Należy wystrzegać się przesądnego obyczaju, iż niektórzy podążają do grobów w Niedzielę przewodnią, zwaną *Białą niedzielą*, stwarzając urojenie, jakoby wywoływali śmierć, a następnie rzucają się w błoto. Zwyczaj ten nawet w najmniejszym stopniu nie jest wolny od zabobonu⁵⁷. W tym samym duchu synod zabronił pogańskich obyczajów w uroczystość Zielonych Świątek. Ci, którzy są prawdziwie chrześcijanami, mają przyjąć – podobnie jak Apostołowie – Ducha Świętego. „Zasłużą [wierni] na to nie z tytułu demonicznych czynności, ale na skutek dobrych uczynków, dokonanych poprzez wyznawanie katolickiej wiary⁵⁸”.

W XV wieku biskupi poznańscy często zwoływali zgromadzenia synodalne. Niektóre z nich zostały odnotowane wprost jako „synody” (*synodus*),

⁵² „[...] item predicate omni festo Evangelium, quid secundum Henricum de Gandavo Quodlibeto, tredecimo, curatus non predicans populo est in peccato mortali” (cyt. za: tamże).

⁵³ „[...] item non copuletis matrimonialiter nisi eos, qui sunt apte etatis ad matrimonium contrahendum, puta masculus XIII-or annorum et femina XII” (cyt. za: tamże).

⁵⁴ „Sponsalia vero in etate septenii contraher(y) possunt” (cyt. za: tamże).

⁵⁵ „[...] item peregrinos sacerdotes ad executionem divinatorum officiorum et cure pastoralis non assumatis, nisi fuerint cum litteris dimissorialibus et rectoriis” (cyt. za: tamże).

⁵⁶ Szerzej na temat obyczajów w dawnych czasach – zob. *Obyczaje w Polsce – od średniowiecza do czasów współczesnych*. Red. A. Chwałba. Warszawa 2004.

⁵⁷ „Item prohibeatis, ne in dominica Iudica alias Byala Nedzela supersticiosam consuetudinem observent efferentes quendam ymaginem, quam mortem vocant et in lutum postea proiciunt, quod non carent huius modi facta scrupulo supersticionis” (cyt. za: J. Sawicki, *Najdawniejsze statuty...*).

⁵⁸ „Item prohibeatis plausus et cantalenas, in quibus invocantur nomina ydolorum lado y lel(y), yassa, Nya, que consueverunt fieri tempore festi Penthecostes, cum revera Christi fideles tunc debent Deum devote invocare, ut ad instar apostolorum valeant accipere Spiritum sanctum, quem non ex actibus demoniorum merebuntur accipere, sed ex fidei katholice operibus fructuosus” (cyt. za: tamże).

inne jako „kongregacje o charakterze synodalnym” (*congregationes a plane synodali ter peractae*), jeszcze inne jako „kongregacje diecezjalne” (*congregationes dioeceseanae*).

Biskup Andrzej Bniński w czasie swych prawie czterdziestoletnich rządów (1438–1479) zwołał aż dziewięć synodów. Materiał źródłowy dotyczący tych zgromadzeń jest jednak stosunkowo ubogi i nie pozwala na przeprowadzenie wnikliwszej analizy, jaką umożliwiają np. źródła dotyczące synodu biskupa Andrzeja Łaskarza. Po trzech synodach biskupa Uriela Górki (1479–1498), odbytych kolejno w latach 1480, 1485, 1486, w roku 1499 został zwołany następny, ostatni w XV stuleciu. Jego inicjatorem był biskup Jan Lubrański (1498–1520).

SYNODY POZNAŃSKIE OD XVI DO XVIII WIEKU

Biskup Jan Lubrański w czasie swych długich rządów Diecezją Poznańską przeprowadził aż 11 synodów. W dziele ks. Józefa Nowackiego można znaleźć informację, że dnia 27 kwietnia 1506 roku biskup ogłosił na synodzie następujące decyzje: zakazał wydzierżawiania kościołów i dochodów kościelnych patronom i innym osobom świeckim; polecił, aby sporządzono trzy klucze do skarboxy kościelnej; zakazał samowolnego wypożyczania pieniędzy kościelnych; zakazał zawierania przez proboszczów umów przed sądami świeckimi z pominięciem instancji konsystorza, a także zalecił objęcie tychże umów jurysdykcją kościelną. Na szczególną uwagę zasługuje polecenie wydane przez biskupa Jana Lubrańskiego, aby prowadzono metryki zaślubionych, ochrzczonych i ekskomunikowanych⁵⁹, co stanowiło antycypację uchwał podjętych na ostatniej sesji Soboru Trydenckiego w 1563 roku. Podczas tejże sesji wszystkim parafiom katolickim nakazano prowadzenie i przechowywanie ksiąg metrykalnych. Postanowienie to dotyczyło początkowo „Ksiąg ochrzczonych” (*Liber Baptizatorum*) i „Ksiąg zaślubionych” (*Liber Copulatorum*). W 1614 roku papież Paweł V (1605–1621) nałożył dodatkowo obowiązek prowadzenia „Ksiąg zgonów” (*Liber Mortuorum*).

Przed Soborem Trydenckim do praktyki synodów nawiązali w Poznaniu biskupi: Piotr Tomicki (1523), Jan Latalski (1527, 1530), Stanisław Oleśnicki (1539) oraz Sebastian Branicki (1542). Podczas obrad Soboru Trydenckiego (1545–1563) synody miały miejsce: za rządów administratora *sede vacante* Marcina Dąbrowskiego w 1544 roku, za rządów biskupa Benedykta

⁵⁹J. Nowacki, *Dzieje Archidiecezji Poznańskiej*, t. II, s. 257–262.

Izdzieńskie (1546–1553) w 1547 roku oraz trzykrotnie w czasie urzędowania biskupa Andrzeja Czarnkowskiego (1554, 1557, 1561).

Dnia 25 września 1562 roku papież Pius IV (1559–1565) powierzył Diecezję Poznańską biskupowi Adamowi Konarskiemu (1562–1574), wsławionemu wieloma zagranicznymi poselstwami króla Zygmunta Augusta. Miesiąc później, tj. 26 października 1564 roku nowy biskup poznański zwołał synod diecezjalny. Było to pierwsze poznańskie zgromadzenie synodalne przeprowadzone po zakończeniu Soboru Trydenckiego.

Jos Gavin określa Sobór Trydencki jako „urzędowe zatwierdzenie tendencji reformistycznych w Kościele katolickim”⁶⁰, zaś Luigi Mezzadri nazywa epokę potrydencką „czasem wielkiego sankcjonowania dyscypliny kościelnej”⁶¹. Sankcjonowanie to było procesem długotrwałym, obejmującym szeroki zakres życia i działalności poszczególnych instytucji Kościoła katolickiego. Skuteczność oddziaływania uchwał trydenckich oraz ich ponadczasowy autorytet potwierdza m.in. fakt, iż następny sobór ekumeniczny zwołano dopiero po przeszło trzystu latach, tj. w 1870 roku. Był nim Sobór Watykański I, zwołany przez papieża Piusa IX (1846–1878).

Kościół w Europie po Soborze Trydenckim cieszył się działalnością wybitnych pasterzy, którzy w swej posłudze wyznawali zasady: *salus animarum suprema lex* – „zbawienie dusz najwyższym prawem” (św. Karol Boromeusz, Gabriele Paleotti, Bartolomeo de Martyribus) oraz *homines per sacra reformari, non sacra per homines* – „należy reformować ludzi przez rzeczy święte, a nie rzeczy święte przez ludzi” (Egidiusz z Viterbo).

W sprawie realizowania reformy Kościoła na drodze odbywania synodów prowincjonalnych i diecezjalnych *Tridentinum* nawiązało do ustawodawstwa soboru w Bazylei (1431–1445)⁶² oraz norm zatwierdzonych przez Sobór Laterański V (1513)⁶³. W Dekrecie o reformie Soboru Trydenckiego, ogłoszonym w 1563 roku, podczas XXIV sesji, zapisano m.in.: „Synody diecezjalne będą odprawiane corocznie”⁶⁴. W świetle tegoż postanowienia należy tłumaczyć fakt tak częstego odbywania zgromadzeń synodalnych w XVII stuleciu. Dotyczyły to nie tylko Diecezji Poznańskiej, ale całego Kościoła katolickiego. Synod diecezjalny stawał się coraz bardziej regularną i utrwaloną praktyką.

⁶⁰ Sformułowanie to posłużyło jako tytuł seminarium prowadzonego przez J. Gavina SI na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie w roku 1999 (zob. J. Gavin, *Il Concilio di Trento – l’affermazione istituzionale della Riforma cattolica*. Pontificia Università Gregoriana. Roma 1999).

⁶¹ L. Mezzadri, *La Chiesa nell’età del grande disciplinamento (1563–1648)*. W: tenże, *La storia della Chiesa tra Medioevo ed Epoca Moderna*. Vol. III. Roma 2001.

⁶² *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. III, s. 278–643.

⁶³ Tamże, t. IV, s. 26–181.

⁶⁴ Tamże, s. 737.

W XVII wieku w Poznaniu zwoływano synody diecezjalne 22 razy. Biskupi poznańscy: Adam Konarski (1562–1574), Łukasz Kościelecki (1577–1597), Jan Tarnowski (1597–1600), Wawrzyniec Goślicki (1601–1607), Andrzej Opałęński (1607–1623), Jan Wężyk (1624–1627), Maciej Łubieński (1627–1631), Adam Nowodworski (1631–1634), Andrzej Szołdrski (1636–1650), Kazimierz Florian Czartoryski (1650–1655), Wojciech Tolibowski (1655–1663), Stefan Wierzbowski (1663–1687) oraz Stanisław Witwicki (1687–1698) wpisali się w ten sam nurt odnowy Kościoła, który reprezentowali wybitni pasterze Włoch, Francji, Hiszpanii oraz innych krajów. Należy wśród nich wymienić takie postacie jak wspomniany już wielki propagator nowożytnych synodów diecezjalnych Karol Boromeusz, a także arcybiskup Bolonii – Gabriele Paleotti (zm. 1597), biskup Arezzo – Paolo Burali (zm. 1578), biskup Novary – Cesare Speciano (zwołał synod diecezjalny, zm. 1606), biskup Mantui – Francisco Gonzaga (zm. 1620), arcybiskup Mediolanu – Federico Borromeo (zm. 1631), arcybiskup Genui – Stefano Durazzo (zm. 1667), arcybiskup Toledo – Francisco Sarmiento de Mendosa (zwołał synody w 1586 i w 1593 roku), arcybiskup Jaën (zm. 1646) – kardynał Baltazar de Moscoso y Sandoval, oraz wspomniany Bartolomeo de Martyribus (zm. 1590), który zwołał w 1567 roku synod prowincjonalny w Braga. Wielki wpływ na Europę miała wówczas duchowość propagowana przez biskupa Genewy Franciszka Salezego (zm. 1622) oraz kardynała Pierre de Bérulle’a, wybitnego teologa i założyciela oratorianów francuskich, zmarłego w Paryżu w 1629 roku.

Spośród znanych nam potrydenckich statutów synodalnych Diecezji Poznańskiej na szczególną uwagę zasługują ustawy synodu biskupa Adama Konarskiego z 1564 roku. Noszą one tytuł *Acta celebrate Synodi Dioecesanæ in civitate Posnaniensi*. Zachowane w *Acta Episcopalia* z lat 1561–1567, zostały wydane w 1836 roku przez ks. Jana Jabczyńskiego⁶⁵. W roku 1950 synodem tym zajął się ks. Franciszek Kryszak w wymienionym już artykule pt. *Pierwszy synod potrydencki w Diecezji Poznańskiej*.

Ustawy synodalne biskupa Adama Konarskiego z 1564 roku zawierają 18 artykułów, których treścią są m.in. następujące kwestie: „Przygotowanie do nabożnego odprawienia Mszy świętej” (*Confessio ante Missam devote dicenda*), „Rozważne używanie słów przez proboszcza w posłudze przepowiadania Słowa Bożego” (*Omni Verbi parochi in praedicatione divini cautissima sollicitudine utendum*), „Sakrament Eucharystii” (*De sacramento Eucharistiae*), „O kulcie eucharystycznym” (*De veneratione Sacrosanctae Eucharistiae*). Statuty te kilkakrotnie powołują się na uchwały trydenckie. Odniesienie to odnajdujemy na samym początku: „Pragniemy najpierw,

⁶⁵ Zob. *Acta celebrate Synodi Dioecesanæ in civitate Posnaniensi*. Oprac. J. Jabczyński. „Archiwum Teologiczne” r. I (1836), s. 80–104.

aby wszystkie ogólne i szczegółowe postanowienia niedawno zakończonego Świętego Soboru Trydenckiego, według powinności nabrały swego prawnego znaczenia, a zajmie się tym szerzej w miarę możliwości przyszedł Synod Prowincjonalny Piotrkowski⁶⁶. Jak wynika z powyższego cytatu, sprawą recepcji dekretów trydenckich miał zająć się Synod Prowincjonalny Piotrkowski, lecz – jak podaje Jakub Sawicki – został on odwołany⁶⁷. Ksiądz Józef Nowacki tłumaczył ten fakt w następujący sposób: „[synod] nie doszedł do skutku głównie dlatego, że Prymas nie porozumiał się w tej sprawie z episkopatem i nie podał do wiadomości materii obrad synodu”. Dlatego „synod diecezjalny poznański z 26 X. t.r. i jego ustawy [...] są dziełem na wskroś niezależnym i oryginalnym”⁶⁸.

Jak wspomniano, wiek XVII to czas regularnej i owocnej działalności synodalnej wielu diecezji w Polsce, a także w innych krajach chrześcijańskiej Europy. Przykłady poznańskiego ustawodawstwa synodalnego tego czasu dowodzą, iż decyzje Soboru Trydenckiego były zasadniczym punktem odniesienia dla uregulowań zarówno kwestii doktrynalnych, jak i prawnych.

Mówiąc o XVII-wiecznych synodach poznańskich, warto poświęcić nieco więcej uwagi synodowi zwołanemu w 1642 roku przez biskupa Andrzeja Szołdrskiego. Wydarzenie to stało się przedmiotem wnikliwej analizy, dokonanej przez ks. Mariana Fąkę w studium prawnohistorycznym, wydanym w 1972 roku, zatytułowanym *Synod diecezjalny poznański z roku 1642 roku*. Warto przytoczyć niektóre postanowienia tegoż synodu, gdyż znajdujemy w nich wiele odniesień do dekretów Soboru Trydenckiego.

W artykule 37. synodu biskupa Andrzeja Szołdrskiego zamieszczono następującą kwestię: „Dekret Soboru Trydenckiego dotyczący usurpacji dóbr kościelnych” (*De Decreto S. Concilii Tridentini contra usurpatores Bonorum Ecclesiasticorum*). Do tekstu statutów została w tym miejscu dołączona uchwała Soboru Trydenckiego *De reformatione*. W analogiczny sposób XVII-wieczne ustawodawstwo synodalne dołączało do bieżących uchwał dokumenty papieskie. Synod Szołdrskiego uczynił to np. w artykule 38., dołączając brewe Grzegorza XIII z 1577 roku, natomiast artykuł 8., dotyczący kultu Bożego i przestrzegania świąt (*De culto divino et festorum observantia*), został uzupełniony rozporządzeniem Kongregacji Kultu z dnia 21 stycznia 1634 roku. Podobnie rzecz przedstawia się z nawiązywaniem do wcześniejszych uchwał synodalnych tak diecezjalnych, jak i prowincjonalnych. Przykładem takiej praktyki

⁶⁶ „Cupimus itaque inprimis, quo omnia et singula decreta Sacri Concilii generalia Tridentini nuper in Domino transacti suum debitum sortiantur effectum, super quo forsa fusius in hac futura Synodo provinciali Petricoviensi tractabitur” (cyt. za: J. Sawicki: *Concilia Poloniae...*, t. VII, s. 72).

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ J. Nowacki, *Dzieje Archidiecezji Poznańskiej*, t. II, s. 267.

jest artykuł 32. statutów biskupa Andrzeja Szołdrskiego, w którym prawodawca odwołuje się do Synodu biskupa Adama Nowodworskiego z 1632 roku. W ten sposób niektóre z uchwał synodu Nowodworskiego, dzięki odwołaniu się do nich przez biskupa Andrzeja Szołdrskiego, stały się aktualnym prawem partykularnym i nadal posiadały w diecezji moc obowiązującą.

Ostatni synod poznański XVII stulecia – przeprowadzony przez biskupa Stanisława Witwickiego – został odprawiony w katedrze poznańskiej w dniach 26–28 października 1689 roku, po prawie pięćdziesięcioletniej przerwie w zwoływaniu synodów. Świadczy o tym przemówienie inauguracyjne, wygłoszone przez biskupa Stanisława Witwickiego, w którym czytamy: „Po czterdziestu ośmiu latach przybyliśmy w to miejsce, aby poprzez synod uczcić nieśmiertelnego Pana i Króla wieków”⁶⁹. Na odwrotnej stronie karty tytułowej został zamieszczony fragment uchwały Soboru Trydenckiego *De reformatione*, w którym nakazuje się coroczne odprawianie synodów diecezjalnych. Jakub Sawicki przytacza także fragment kazania synodalnego, wygłoszonego przez kanonika Kazimierza Ossowskiego: „Przywykliśmy, iż przez czterdzieści siedem lat synod do nas nie przemawiał, nie reformował nas ani nie napominał”⁷⁰. Postanowienia synodalne zostały uporządkowane w dwóch rozdziałach, z których pierwszy nosił tytuł „Roztropność kapłańska i powstrzymanie się od marności świata” (*De Sobrietate Sacerdotalis, seu Abstinencia, a Mundi Vanitatibus*), drugi natomiast obejmował rozległą problematykę działalności duszpasterskiej (*De vigilantia Pastoralis*). Wśród trzydziestu czterech artykułów na szczególną uwagę zasługuje artykuł XII, który dotyczył troski o chorych proboszczów i innych kapłanów (*De Infirmis Parochis et Sacerdotibus*). W artykule XXXVII zarządzono utworzenie dekanatu boreckiego (*Constituatur Decanatus Borkouiensis*). Godnym uwagi jest również fakt, iż niektóre postanowienia z 1689 roku zostały zapisane w języku polskim. Należą do nich następujące zagadnienia, którymi zajął się synod: „O obrazach”, „O zapowiedziach Stanu Kąpłańskiego”, „O zapowiedziach ślubnych”, „O Collatorach Plebani y inszych Beneficya”⁷¹.

Wspomniane wyżej włączanie tekstów prawodawstwa powszechnego do uchwał partykularnych, czyli ich „inserowanie” – jak nazywa tę praktykę Jakub Sawicki – świadczy o rozwoju i żywotności prawodawstwa kościelnego w XVII wieku, dla którego punktem odniesienia były przede wszystkim dekrety Soboru Trydenckiego. Ich autorytatywnej wykładni i aplikacji

⁶⁹ „Regem saeculorum et immortalem Dominum, quadraginta octo post annos, Synodaliter hoc in loco venimus adorare Illustrissimi Confratres” (cyt. za: J. Sawicki, *Concilia Poloniae*, t. VII, s. 104).

⁷⁰ „[...] per quadraginta septem annos non habuimus, qui nos corrigeret, reformaret et synodaliter loqueretur nobis verbum” (cyt. za: tamże).

⁷¹ Cyt. za: tamże.

dokonywano najpierw na synodach prowincjonalnych, a potem w poszczególnych diecezjach.

W wieku XVIII biskupi poznańscy rzadziej zwoływali synody. Uczynili to Krzysztof Antoni Szembek oraz Stanisław Józef Hozjusz. Trudno wyjaśnić ostateczne przyczyny zmniejszonej częstotliwości zgromadzeń synodalnych. Duży wpływ miały z pewnością takie czynniki, jak osłabienie polityczne Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVIII wieku, ingerencja obcych państw w wewnętrzne sprawy polskie, wzrost potęgi ościennych mocarstw, a w konsekwencji narastające niebezpieczeństwo interwencji z ich strony w celu podporządkowania sobie ziem polskich.

Biskup Krzysztof Antoni Szembek (1716–1720) zwołał i przeprowadził synod w dniach 27–28 lutego 1720 roku i przewodniczył mu osobiście. Statuty tego synodu zostały wydane drukiem. Dokładny opis tej edycji podaje Karol Estreicher⁷². Na początku wydania zamieszczono przemówienie inauguracyjne biskupa, zatytułowane „Mowa Najjaśniejszego i Najdostojniejszego Biskupa Poznańskiego, wygłoszona na Synodzie Diecezjalnym Poznańskim” (*Sermo Illustrissimi ac Reverendissimi Domini, Episcopi Posnaniensis, habita in Synodo Dioeciesana Posnaniensi*). Bardzo ważnymi artykułami w postanowieniach tegoż synodu są następujące kwestie: „Wiara i jej wyznanie” (*De fide et professione fidei* – z powołaniem się na ustawy Synodu Piotrkowskiego Jakuba Uchańskiego z 1578 roku), „Seminarium Poznańskie” (*De Seminario Posnaniensi*), „Archiwa kościołów” (*De Archivis Ecclesiarum*) oraz „Obowiązek Komunii wielkanocnej” (*De Communione Paschali* – z powołaniem się na ustawy Soboru Trydenckiego). Rozdział XXI, zatytułowany „Czary i zabobony” (*De maleficis et incantatoribus*) zawiera potępienie czarów i pod surowymi sankcjami zabrania podobnych im praktyk.

Do uchwał synodu biskupa Antoniego Szembeka dołączono wydane wcześniej ważne postanowienia kanoniczne i cywilne, określane powszechnie jako „załączniki” (*incorporationes*). Należą do nich m.in. sankcje ustanowione w 1510 roku przez Zygmunta Augusta wobec heretyków, konfederacja książy duchownych i świeckich przeciw heretykom i ich zwolennikom z 1438 roku, a także kary ustanowione wobec heretyków w 1424 roku przez króla Władysława Jagiełłę⁷³. Wśród *incorporationes* znalazła się ponadto bulla papieża Sykstusa V (1585–1590), w której postanowiono, iż heretycy nie

⁷² K. Estreicher, *Bibliografia polska*. T. XXX. Kraków 1934, s. 150–151.

⁷³ Zob. m.in.: „Constitutio Sigismundi Augusti Cracoviae contra haereticos Anno D. 1550”, „Confoederatio Principum tam Spiritualium tam Saecularium contra haereticos eorumque fautores A. D. 1438”, „Wladislaus Jagello contra haereticos et fautores eorum constituit poenas, Anno Domini 1424” (cyt. za: J. Sawicki, *Concilia Poloniae...*, t. VII, s. 115).

mogą ubiegać się o koronę bądź jakiegokolwiek godności⁷⁴, oraz nakaz królewski Zygmunta Augusta z 1568 roku, dotyczący Poznania, aby nie powierzano heretykom urzędów miejskich⁷⁵. Ponadto – obok nawiązań do kościelnego prawodawstwa powszechnego, jak również do uchwał cywilnych – w uchwałach Synodu Poznańskiego z 1720 roku odnajdujemy liczne odniesienia do „Duszpasterstwa Bernarda Maciejowskiego” (*Pastoralis Maciejoviana*). Był to list pasterski, który biskup krakowski Bernard Maciejowski (1548–1608) skierował do proboszczów w 1601 roku. Wkrótce list ten rozpowszechnił się w Polsce i został uznany za formę podręcznika w dziedzinie duszpasterstwa⁷⁶. Biskup Bernard Maciejowski został mianowany kardynałem przez Klemensa VIII (1592–1605)⁷⁷, a następnie w 1606 roku także arcybiskupem gnieźnieńskim i prymasem Polski.

Synod biskupa Stanisława Józefa Hozjusza (1732–1738) – odprawiony w katedrze poznańskiej w dniach 7–9 lipca 1738 roku – był ostatnim synodem poznańskim przed rozbiorem Polski. Miał on miejsce za pontyfikatu papieża Klemensa XII (1730–1740)⁷⁸. Warto wspomnieć, że właśnie w 1738 roku Klemens XII bullą *In eminenti* potępił masonerię i zabronił katolikom – pod karą ekskomuniki – wstępowania do łóż wolnomularskich.

Statuty synodu biskupa Stanisława Józefa Hozjusza zostały wydane drukiem⁷⁹, a ich jedyny egzemplarz posiada dziś Biblioteka Jagiellońska. Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu utraciło tę cenną edycję podczas II wojny światowej. Wiele tekstów uchwał z 1738 roku, na które składało się pięćdziesiąt sześć rozdziałów, odnajdujemy we wspomnianym dziele pt. *Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae*. Cytując Jakuba Sawickiego, warto wymienić załączniki, umieszczone w dokumentach synodu biskupa Hozjusza. *Appendix Synodi* zawiera m.in. brewe Innocentego X (1644–1655) z 1646 roku, konstytucję Innocentego XI (1676–1689) dotyczącą święceń *Speculatores Domus Israel* oraz konstytucję Klemensa XII *Romanus Pontifex*, poświęconą przywilejom zakonników. Ponadto prawodawca zamieś-

⁷⁴ „Bulla Sixti V. Papae. De Coronandis Regibus Poloniae Anni 1589. Quae prohibet promoveri Haereticos ad Regiam et alias quasvis dignitates” (cyt. za: tamże, s. 116).

⁷⁵ „Mandatum Sigismundi Augusti de anno 1568. ad Civitatem Posnaniensem de non recipiendis Haereticis ad Officia Civitatis” (cyt. za: tamże).

⁷⁶ „Epistola pastoralis Bernardi Maciejowski, Archieppi, Primatis. S.E.R. Cardinalis a S.C.C. approbata” (cyt. za: *Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae*).

⁷⁷ Ippolito (Hipolit) Aldobrandini był w latach 1588–1589 nuncjuszem w Polsce. Jako Klemens VIII ogłosił w 1596 roku w bulli *Magnus Dominus* unię z Kościołem Wschodnim, nazwaną *Unią Brzeską*.

⁷⁸ Lorenzo (Wawrzyniec) Corsini był najpierw biskupem tytularnym Nikomedii, a od 1689 roku nuncjuszem w Wiedniu. W 1706 roku Klemens XI mianował go kardynałem-prezbiterem kościoła S. Pietro in Vincoli, a następnie kardynałem-biskupem Frascati.

⁷⁹ *Synodus dioecesis Posnaniensis a. D. MDCCXXXVIII diebus VII, VIII et IX m. julii in ecclesia cathedrali Posnaniensi habita*. Warszawa 1738.

cił „Dekret poznańskiego sądu kapturowego z dnia 13 kwietnia 1733 roku w sprawie Anny z Niezuchowskich Zaydlicowej o apostazję⁸⁰.

Rozbiory Polski na długo przerwały bogatą tradycję synodów w naszej ojczyźnie i diecezji. Kardynał Mieczysław Ledóchowski (1866–1886) pragnął ją wskrzesić poprzez ustanowienie Kongregacji Księży Dziekanów. Potrzebę powrotu do praktyki synodalnej dostrzegali wielcy arcybiskupi poznańscy i prymasi Polski – arcybiskup Florian Stablewski (1891–1906) oraz kardynałowie Edmund Dalbor (1915–1926) i August Hlond (1926–1946). Zwołanie synodu było jednym z głównych zamierzeń arcybiskupa Walentego Dymka (1946–1956). Ten zamiar został zrealizowany dopiero wówczas, gdy w 1968 roku arcybiskup Antoni Baraniak przeprowadził pierwszy synod po ustanowieniu Archidiecezji Poznańskiej.

PIERWSZE ZGROMADZENIE SYNODALNE W ARCHIDIECEZJI POZNAŃSKIEJ

Synod zwołany przez arcybiskupa Antoniego Baraniaka w 1968 roku był drugim – po Synodzie Włocławskim (1967), przeprowadzonym przez biskupa Antoniego Pawłowskiego (1903–1968) – zgromadzeniem synodalnym w Polsce po Soborze Watykańskim II. Następne synody diecezji polskich miały miejsce: w Katowicach (1972–1975) – za rządów biskupa Herberta Bednorza (1908–1989), oraz w Gdańsku (1973) – za rządów biskupa Lecha Kaczmarka (1909–1984). W latach 1973–1974 kardynał Stefan Wyszyński (1901–1981) zwołał Synod Archidiecezji Warszawskiej. W Krakowie synod diecezjalny rozpoczął swe prace w 1972 roku z polecenia kardynała Karola Wojtyły. W czerwcu 1979 roku, już jako papież Jan Paweł II, dokonał on uroczystego zamknięcia zwołanego przed siedmiu laty zgromadzenia synodalnego Archidiecezji Krakowskiej.

Od czasu, kiedy papież Pius VII w dniu 16 lipca 1821 roku na mocy brewe *Quod de fidelium* i bulli *De salute animarum* wyniósł Biskupstwo Poznańskie do stopnia stolicy metropolitalnej, łącząc je unią personalną, wieczystą i równorzędną z metropolią gnieźnieńską i mianując pierwszego arcybiskupa gnieźnieńskiego i poznańskiego w osobie dotychczasowego biskupa poznańskiego Tymoteusza Gorzeńskiego (1821–1825), nie odbyto w Poznaniu żadnego synodu diecezjalnego. Z tego względu, zwołany przez arcybiskupa Antoniego Baraniaka, synod w Poznaniu w 1968 roku był wyjątkowym wydarzeniem dla Archidiecezji Poznańskiej. Jak zauważył biskup Stanisław

⁸⁰ Zob. J. Sawicki, *Concilia Poloniae...*, t. VII, s. 125.

Napierała, synod łączył „tradycyjną jurydyczną formę z nową formą duszpasterstwa, którą promował kardynał Karol Wojtyła”⁸¹.

Cennym źródłem dla historii zwołanego Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego, także jeśli chodzi o ukazanie jego genezy, są alokucje synodalne z 1968 roku. Arcybiskup Antoni Baraniak widział w synodzie nie tylko sposobność zrealizowania postulatów soborowego *aggiornamento*. Dostrzegał również dziejową szansę spełnienia tego, co udaremniły meandry historii, nie pozwalając jego wielkim poprzednikom zrealizować zamierzonych celów. Dowodzi tego przemówienie wygłoszone podczas III sesji synodu w dniu 12 października 1968 roku, które zawiera następujący fragment: „[...] niejednokrotnie słyszeliśmy, że ostatni formalny synod w Poznaniu odbył się w roku 1738. Od tego czasu mimo pewnych wysiłków ze strony moich Poprzedników nie udało się przeprowadzić synodu. Nie dziwny się! Ogólne zamieszanie w Polsce przedrozbiorowej, ograniczenia Kościoła w czasie zaborów i inne trudności uniemożliwiały zajęcie się zorganizowaniem tak wielkiego dzieła [...]”. Nawiązując do ostatnich dziesięcioleci arcybiskup Antoni Baraniak wspominał starania kardynała Augusta Hlonda i swego bezpośredniego poprzednika arcybiskupa Walentego Dymka. „Konieczność nawiązania do dawnej tradycji synodalnej widział kardynał Hlond [...]. Prace przygotowawcze przerwała okrutna wojna, która zniszczyła całkowicie nasz przedwojenny dorobek synodalny. Arcybiskup Walenty Dymek, który z wielką gorliwością zapalał przyciemniony przez wojnę znicz wiary, już w początkach swoich rządów rozpoczął przygotowania Synodu [...]. Kardynał Hlond i arcybiskup Dymek są rzeczywistymi prekursorami naszego milenijnego Synodu. Dlatego należy im się w tym uroczystym dla nas momencie życzliwe wspomnienie i głęboka cześć”⁸².

Jakie były główne cele synodu arcybiskupa Antoniego Baraniaka?

Odpowiadając na to pytanie, należy uwzględnić fakt, iż zewsząd wyrażaną nadzieją posoborowego Kościoła było oczekiwanie na promulgowanie nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, który zastąpiłby obowiązujący od 1917 roku *Codex Iuris Canonici*, opracowany z inicjatywy papieża Piusa X (1903–1914), a ogłoszony przez Benedykta XV (1914–1922). W wielu diecezjach – nie tylko polskich⁸³ – oczekiwano na promulgowanie nowego prawodawstwa powszechnego, aby właśnie ono stało się jurydyczną normą ewentualnego synodu. Przedsięwzięcie arcybiskupa poznańskiego w 1968 roku

⁸¹ S. Napierała, *Arcybiskup Antoni Baraniak jako pasterz diecezji*. „Ecclesia. Studia z dziejów Wielkopolski”, t. II (2006), s. 356.

⁸² *Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego 1968*. Poznań 1972, s. 515.

⁸³ Przykładem tego jest Synod Archidiecezji Florenckiej, który odbył się dopiero w 1988 roku, za rządów kardynała Silvano Piovanello. Przedtem synody florenckie zwoływał kardynał Elėa Dalla Costa: w 1935, a następnie w 1948 roku.

należało do najodważniejszych inicjatyw pastoralnych posoborowego Kościoła w Europie. W cytowanej powyżej alokucji z 12 października 1968 roku znajdujemy następującą argumentację: „*Aggiornamento* ogarnęło wszystkie niemal dziedziny życia kościelnego. Nowy duch w Kościele Powszechnym musiał rzutować w sposób zasadniczy na nasze rodzące się ustawodawstwo diecezjalne. Słyszeliśmy niekiedy głosy, że za wcześnie zabieramy się do Synodu, że winniśmy odczekać, aż opracuje się nowy Kodeks Prawa Kanonicznego [...]. My jednak postanowiliśmy Synodu nie odkładać. Okazją dla nas nadzwyczaj przynaglającą stało się Tysiąclecie Biskupstwa Poznańskiego. Wielki jubileusz wymaga historycznego podkreślenia”⁸⁴.

Arcybiskup Antoni Baraniak w soborowym duchu zaprosił do udziału w synodzie licznych audytorów, a także obok przedstawicieli duchowieństwa i rodzin zakonnych zasiadających w komisjach synodalnych przedstawicieli laikatu⁸⁵, co było inicjatywą bez precedensu.

Papież Paweł VI już w 1966 roku, a więc bezpośrednio po ogłoszeniu przez arcybiskupa Antoniego Baraniaka zamiaru zwołania synodu, przesłał na jego ręce list apostolski. „Znając Twoją umiejętną troskliwość, z jaką przystępujesz do przygotowania tego wszystkiego, co należy do Synodu [...] – pisał papież – żywimy niezłomną nadzieję, że dzieło to szczęśliwie się powiedzie”⁸⁶. W proponowanej przez arcybiskupa poznańskiego koncepcji synodu kardynał Stefan Wyszyński podziwiał „rozległość tematyczną i oryginalność ujęcia”⁸⁷. Istotnie w czasie trzech sesji synodalnych, odbywających się kolejno 4 czerwca (w Zielone Świątki), 12 września (w święto Imienia Maryi) oraz 12 października 1968 roku (w rocznicę konsekracji katedry), rozważano obszerną i różnorodną problematykę, począwszy od zasadniczych płaszczyzn działalności duszpasterskiej, a skończywszy na precyzyjnych regulacjach prawnych, z których większość ma moc obowiązującą do dzisiaj.

Jaki charakter pragnął nadać synodowi sam arcybiskup Antoni Baraniak? „Synod Poznański – mówił – nosi znamię soborowe. Konstytucje i dekryty Soboru Watykańskiego II zostały uwzględnione we wszystkich rozdziałach [...]”. Dalsza ocena synodu, jakiej dokonał jego inicjator w alokucji z 12 października 1968 roku, wydaje się szczególnie interesująca: „Synod Poznański

⁸⁴ *Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego 1968*. Poznań 1972, s. 515.

⁸⁵ Laikat Archidiecezji Poznańskiej był reprezentowany na Synodzie 1968 roku przez prof. Józefa Pawlaka (Komisja dla spraw Apostolstwa Świeckich – Sekcja Śpiewu i Muzyki Kościelnej), Franciszka Morawskiego (Komisja dla spraw Apostolstwa Świeckich – Sekcja Sztuki Kościelnej) oraz Barbarę Jabłońską (Komisja dla spraw Katechizacji – Sekcja Religijnego Wychowania Dzieci Przedszkolnych).

⁸⁶ *Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego 1968*, s. VII.

⁸⁷ Tamże, s. IX.

wydaje się nosić na sobie cechę nowoczesności przy równoczesnym zastosowaniu zdrowego umiaru. Nie przejmowaliśmy się zbyt opiniami teologów na przykład holenderskich, którzy posuwają się niekiedy w swych skrajnościach do absurdu, ale staraliśmy się wsłuchać w rytm serca unowocześniającego się Kościoła [...]. Tylko zdrowy umiar ma szansę powodzenia na stałe. Wszelki ekstremizm myślowy, nie liczący się z linią oficjalną, jest raczej czynnikiem burzącym wszelki ład i porządek⁸⁸. Powyższe cytaty pokazują, że arcybiskup Antoni Baraniak był głęboko przekonany, iż soborowe *aggiornamento* nie oznacza dostosowania się Kościoła do ducha i żądań współczesnej mentalności, ponieważ powierzchowne rozumienie tego pojęcia grozi tym, co katolicki filozof Robert Spaemann nazwał po latach „ryzykiem zwietrzenia posłannictwa Kościoła jak soli, która tracąc swój smak jest bezużyteczna”⁸⁹.

Arcybiskup Antoni Baraniak w przemówieniu zamykającym obrady synodu, dziękując wszystkim jego uczestnikom za zaangażowanie w podjęte dzieło odnowy, szczególnie dziękował Sekretarzowi Synodu ks. prałatowi Władysławowi Pawelczakowi za to, iż „był wspnianiałym wykonawcą myśli Kościoła, przewidzianych dla odprawiania synodów”⁹⁰.

Dekretem z 14 października 1970 roku arcybiskup Antoni Baraniak promulgował – zgodnie z kanonem 362. ówczesnego *Codex Iuris Canonici* – *Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego 1968*. Zaczęły one obowiązywać duchowieństwo i wiernych Archidiecezji Poznańskiej od 15 stycznia 1971 roku. Ówczesna cenzura zakazała wydania drukiem kilkunastu kanonów synodalnych, m.in. „O ochronie przed ateizacją”, „O zawodach szczególnej troski”, „O środkach zaradczych”, „O obronie pokrzywdzonych” oraz „O służbie wojskowej”. Po 25 latach dołączono je jako „Aneks I”⁹¹ do uchwał następnego synodu, odprawionego w latach 1992–1993 przez arcybiskupa Jerzego Strobę.

Znamiennym pozostaje dziś fakt, iż synod arcybiskupa Antoniego Baraniaka odbył się krótko po ustanowieniu przez papieża Pawła VI permanentnej formy realizowania postanowień Soboru Watykańskiego II, jaką jest po dziś dzień instytucja Synodu Biskupów, ustanowiona w 1967 roku⁹².

⁸⁸ Tamże, s. 517.

⁸⁹ R. Spaemann, *Die christliche Religion und das Eden des moderne Bewusstsein. Über einige Schwierigkeiten des Christentums mit dem sogenannten Menschen*. Tłum. pol. Z. Teinert. „Internationale Katholische Zeitschrift” 8 (1978), nr 3, s. 251–270.

⁹⁰ Tamże, s. 514.

⁹¹ *Poznański Synod Archidiecezjalny 1992–1993. Dokumenty*. Poznań 1993, s. 309–312.

⁹² Zob. D. Le Tourneau, *Sinodo dei Vescovi*. W: *Dizionario storico del papato*. Red. Ph. Levillain. Vol. II. Milano 1996, s. 1391–1393; *Paolo VI – il Sinodo dei Vescovi – interventi e documentazione*. Red. G. Caprile. Brescia – Roma 1992, a także: M. Wrzeszcz, *Paweł VI – szkice do portretu wielkiego papieża*. Warszawa 1979.

SYNOD ARCYBISKUPA JERZEGO STROBY (1992–1993)

Następcą arcybiskupa Antoniego Baraniaka, w 10 lat po zakończeniu zorganizowanego przez niego synodu, został, mianowany przez papieża Jana Pawła I, dotychczasowy ordynariusz Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej biskup Jerzy Stroba.

Jako rządcą Archidiecezji Poznańskiej arcybiskup Jerzy Stroba (1978–1996) zwołał sześćdziesiąty ósmy synod poznański – drugi w dziejach Archidiecezji Poznańskiej, po trzydziestu latach od rozpoczęcia Soboru Watykańskiego II, pierwszy po jego zakończeniu.

Jako ojciec Soboru i uczestnik Synodu Biskupów w latach 1977, 1985 i w 1991, arcybiskup Jerzy Stroba zdawał sobie sprawę, iż dzieło papieża Jana XXIII i Pawła VI, a wraz z nimi całego Kościoła powszechnego, domaga się adekwatnej recepcji. Kościół prowadzący twórczy dialog ze światem uświadamiał sobie coraz bardziej, iż nie może stracić z pola widzenia swej historycznej tożsamości, spoglądając jednocześnie ku przyszłości i rozpoznając „znaki czasu”. Wydarzenia roku 1968 dowiodły, iż na ogromnym obszarze współczesnej kultury i obyczajowości dokonały się rewolucyjne zmiany. Kościół katolicki musiał zmierzyć się z tymi wyzwaniem. Na skutek spektakularnych wypaczeń nauczania soborowego, które miały miejsce w niektórych krajach Europy Zachodniej, zaczęto propagować pojęcie „kryzysu Kościoła posoborowego”. Określenie to, związane dotychczas głównie z ideologią tradycjonalistów, w krótkim czasie stało się odzwierciedleniem sytuacji, w jakiej znalazł się dwudziestowieczny katolicyzm.

Kościół katolicki – pomimo wewnętrznych kryzysów – pamiętał o istocie soborowego *aggiornamento*. Nie zapomniano, iż głównym zadaniem chrześcijan jest przepowiadanie Ewangelii. Pontyfikat Jana Pawła II coraz bardziej przyczyniał się do pogłębienia misyjnej świadomości i funkcji Kościoła w służbie wartościom ogólnoludzkim. Zadanie określane jako misja *ad gentes* objęło także Europę, która potrzebowała nowego dynamizmu ewangelizacyjnego. Wnikliwe analizy poczynione przez Jana Pawła II w encyklice *Redemptoris missio* (1990) ukazały wiele „areopagów współczesnego świata, ku którym winna się kierować działalność misyjna Kościoła”. Wśród nich papież wymienił: zaangażowanie na rzecz pokoju, rozwoju i wyzwolenia ludów, praw człowieka i narodów, przede wszystkim mniejszości; działanie na rzecz kobiety i dziecka; ochronę świata stworzonego. Dla Jana Pawła II były to „dziedziny ludzkiej działalności, które należy rozjaśnić światłem Ewangelii”⁹³.

W *Wielkopostnym Liście Pastorskim Metropolity Poznańskiego o Synodzie Archidiecezji* [na Wielki Post 1988] arcybiskup Jerzy Stroba pisał, iż decydu-

⁹³ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, 37.

jącym impulsem zwołania synodu „[...] jest Nadzwyczajny Synod Biskupów z 1985 r., [który] podkreślił, że nauka Soboru Watykańskiego II ani nie została wystarczająco poznana, ani zrealizowana. Dlatego istnieje potrzeba głębszej recepcji Soboru”⁹⁴. Na taką motywację do zwołania synodu zwrócił też uwagę papież Jan Paweł II, który w maju 1992 roku pisał do arcybiskupa Stroby: „Pragniecie na nowo podjąć refleksję nad realizacją nauki Soboru Watykańskiego II otajemniczy Kościołai jego obecności w świecie współczesnym [...]”⁹⁵.

Arcybiskup Poznański pragnął, aby synod miał przede wszystkim charakter duszpasterski, aby uwzględniał nowe uwarunkowania społeczne i polityczne, w których polski Kościół wypełniał swe zadania. Do takiego ukierunkowania prac synodu zachęcał sam papież Jan Paweł II, stwierdzając, iż „Kościół Poznański podejmuje trud pracy synodalnej w czasach głębokich przemian, które stanowią szczególne wyzwanie dla głoszenia Ewangelii w naszej Ojczyźnie. Rozpoczynacie Wasz Synod w czasach, które wymagają od Kościoła, czyli od wszystkich naznaczonych łaską sakramentu Chrztu świętego odnowionej tożsamości, a także bardziej aktywnej postawy misyjnej i apostołskiej”⁹⁶.

Prace synodalne przebiegały w trzech etapach. Przez pierwsze dwa lata studiowano teksty soborowe, dwa następne przeznaczono na opracowanie schematów statutów synodalnych, natomiast ostatni rok poświęcono obradom synodu. Inicjatywa pastoralna arcybiskupa Jerzego Stroby zaowocowała zaangażowaniem w prace synodalne nie tylko ze strony duchowieństwa i wspólnot zakonnych, ale także laikatu. W trzynastu komisjach synodalnych zasiadało razem 77 przedstawicieli wiernych świeckich Archidiecezji Poznańskiej. Nowością, jaką synod wprowadził do swego *instrumentum laboris* były zespoły parafialne. Z Parafialnych Zespołów Synodalnych ukształtowały się następnie Rady Duszpasterskie. Ważną dokumentację tematów zgłaszanych przez zespoły synodalne zawiera „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej”⁹⁷. Pojawiły się wśród nich takie zagadnienia, jak: dialog rodziców z dziećmi drogą do dojrzałej osobowości; duchowość małżeńska; odpowiedzialność rodziny za Kościół poprzez apostołstwo; rola rodziny w kształtowaniu powołań; powołanie do rodzicielstwa; powołanie małżonków do miłości; powszechne powołanie do świętości; problemy życiowe współczesnych rodzin; rodzice wobec kryzysu wiary dorastających dzieci; rodzina

⁹⁴ *Poznański Synod Archidiecezjalny (1992–1993). Dokumenty*. Poznań 1993, s. 10.

⁹⁵ „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” r. 43 (1992), nr 6, s. 209.

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej” r. 40 (1989), nr 4, s. 113–114, 116; nr 5, s. 151–152; nr 8, s. 258–259; nr 9, s. 288–289; nr 11, s. 355–357; nr 12, s. 381–383 oraz r. 41 (1990), nr 1, s. 39–41; nr 3, s. 119, 120–121; nr 4, s. 154–155; nr 7, s. 269–271; nr 8, s. 301–302; nr 9, s. 327–330.

w kontekście innych instytucji i wpływów wychowawczych; rodzinne świętowanie niedziel; świadectwo życia rodziców jako podstawowy czynnik wychowawczy; świętość małżeńska; warunki odpowiedzialnego rodzicielstwa; zadania apostołskie świeckich oraz wychowanie do korzystania ze środków społecznego przekazu.

Głównymi tematami dyskusji, które w ramach synodu arcybiskupa Jerzego Stroby odbywały się w komisjach synodalnych, były takie zagadnienia, jak: liturgia, katecheza i wychowanie katolickie, środki społecznego przekazu, duszpasterstwo charytatywne, duszpasterstwo ludzi pracy, powołania kapłańskie, wspólnoty życia zakonnego i wierni świeccy. W alokucji z 23 maja 1992 roku arcybiskup Jerzy Stroba stwierdził: „[...] podobnie jak każdy sobór nie przekreślał dorobku poprzednich, tak i Synod obecny nie przekreśla dorobku pierwszego posoborowego Synodu Archidiecezji z roku 1968 [...]. Opracowane projekty dekretów synodalnych nawiązują więc niejednokrotnie do postanowień pierwszego posoborowego Synodu Archidiecezji”⁹⁸. Dyskusje synodalne rozłożono na 10 sesji roboczych, z których pierwsza miała miejsce 13 czerwca 1992, a ostatnia 5 czerwca 1993 roku.

Uroczystego zamknięcia synodu dokonał arcybiskup Jerzy Stroba w czasie obchodów Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego w Poznaniu⁹⁹, dnia 13 czerwca 1993 roku, w obecności licznie zgromadzonych przedstawicieli Episkopatu Polski. Mszy pontyfikalnej sprawowanej na placu Adama Mickiewicza przewodniczył kardynał Franciszek Macharski, a homilię wygłosił Prymas Polski kardynał Józef Glemp. Profesor Tadeusz Puchałka odczytał „Orędzie Synodu Archidiecezji Poznańskiej do Uczestników Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego”, w którym znaleźć można następujące słowa: „Analizując życiową sytuację człowieka stwierdzamy, iż w swym ziemskim pielgrzymowaniu doświadcza on tajemnicy łaski i grzechu, objawia swą wielkość i małość, moc i słabość, świadom swego przemijania tęskni do nieśmiertelności. Człowiek naszych czasów, doświadczony wieloma zagrożeniami, szczególnie głęboko przeżywa te przeciwieństwa, coraz bardziej uświadamiając sobie, iż zachodzą one niezależnie od poszerzającej się zewnętrznej przestrzeni wolności. Tak więc konieczne staje się podjęcie trudu budowy w sobie nowego człowieka, prawdziwie wolnego. Tę wolność, zorientowaną ku odpowiedzialności, zakotwiczyć nam trzeba na prawdzie i głosie sumienia. Wypełnieniem tak budowanej wolności jest dobro czynione w miłości”¹⁰⁰.

⁹⁸ Tamże, s. 230.

⁹⁹ Cenną dokumentację fotograficzną tegoż Kongresu, opatrzoną komentarzem biskupa Zdzisława Fortuniaka, zawiera wydany przez Księgarnię św. Wojciecha album pt. *Archidiecezjalny Kongres Eucharystyczny w Poznaniu*. Poznań 1994.

¹⁰⁰ Tamże, s. 103.

Chociaż synod arcybiskupa Jerzego Stroby nie promulgował nowego ustawodawstwa dla Archidiecezji Poznańskiej, to jednak poprzez swój ściśle pastoralny charakter przyczynił się do głębszego poznania nauczania Kościoła w ważnych dla współczesnego świata dziedzinach życia, w których – na skutek przemian politycznych 1989 roku – pojawiło się wiele nowych i nieoczekiwanych dotąd wyzwań. Uchwały synodu weszły w życie w uroczystość Zmartwychwstania Pańskiego, tj. dnia 3 kwietnia 1994 roku¹⁰¹.

Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004–2008), zwołany przez arcybiskupa Stanisława Gądeckiego, trzeci po ustanowieniu Archidiecezji Poznańskiej, a jednocześnie pierwszy w trzecim tysiącleciu, potwierdza, iż Kościół Chrystusa rozpoznaje w nauce chrześcijańskiej – jak pisał św. Augustyn – „piękność dawną i wciąż nową” – „pulchritudo tam antiqua et tam nova”¹⁰².

O ile synod arcybiskupa Antoniego Baraniaka miał charakter prawny, a synod arcybiskupa Jerzego Stroby skupił się na zagadnieniach duszpasterskich, nie emanując nowych norm jurydycznych, o tyle synod arcybiskupa Stanisława Gądeckiego zajął się zarówno stroną duszpasterską, jak i prawną, a więc całokształtem życia Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej. Punktem odniesienia dla uchwał tego ostatniego synodu jest nauka Soboru Watykańskiego II, nauczanie papieża Jana Pawła II oraz zalecenia II Polskiego Synodu Plenarnego¹⁰³. Uchwały synodalne są ponadto odpowiedzią na aktualne znaki czasu.

Po dyskusjach w Parafialnych Zespołach Synodalnych, które zgromadziły około 10 tysięcy wiernych, po ponad 130 zebraniach Komisji Głównej Synodu, uroczyste zamknięcie Synodu Archidiecezji Poznańskiej (2004–2008) dokonuje się w 40 lat po zakończeniu synodu arcybiskupa Antoniego Baraniaka. Kolejny synod, dzieło arcybiskupa Stanisława Gądeckiego, został zrealizowany na przełomie pontyfikatów dwóch papieży – Sługi Bożego Jana Pawła II (1978–2005) i Ojca Świętego Benedykta XVI.

Kościół w Archidiecezji Poznańskiej rozwija się dalej i dojrzewa, nie zmieniając przy tym swojej istoty, „oczekując błogosławionej nadziei i objawienia się chwały wielkiego Boga i Zbawiciela naszego, Jezusa Chrystusa” (Tt 2, 13).

Opracował ks. mgr Rafał Rybacki

¹⁰¹ *Dekret autoryzujący i promulgujący Synod Archidiecezji Poznańskiej 1992–1993*. W: *Poznański Synod Archidiecezjalny 1992–1993. Dokumenty*, s. 45.

¹⁰² Św. Augustyn z Hippony, *Confessiones*. W: CSEL 33, 255; *Wyznania*. Tłum. pol. Z. Kubiak. Warszawa 1996.

¹⁰³ *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*. Poznań 2001.

KOŚCIÓŁ W ARCHIDIECEZJI POZNAŃSKIEJ

AKTUALNA SYTUACJA W ARCHIDIECEZJI POZNAŃSKIEJ

1. Na terenie Archidiecezji Poznańskiej żyje około 1 600 000 mieszkańców, w tym około 1 540 000 katolików. Obszar Archidiecezji Poznańskiej ma charakter rolniczo-przemysłowy. Największą aglomeracją miejską jest Poznań, w którym znajduje się m.in. siedziba władz województwa wielkopolskiego, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza oraz kilkanaście innych wyższych uczelni. Poznań jest liczącym się w Polsce centrum kulturalnym, przemysłowym, gospodarczym, handlowym, samorządowym i sportowym.

Charakterystyka regionu

2. Władzę pasterską w Archidiecezji Poznańskiej sprawuje Arcybiskup Poznański wspierany przez biskupów pomocniczych. Usprawnieniu organizacji życia Kościoła w Archidiecezji służą instytucje centralne, które podlegają władzy Arcybiskupa Poznańskiego.

Struktura organizacyjna Archidiecezji Poznańskiej

Arcybiskup Poznański sprawuje władzę pasterską wsłuchując się w głos doradczy Rady Biskupiej, Archidiecezjalnej Rady Kapłańskiej, Kolegium Konsultorów, Archidiecezjalnej Rady Duszpasterskiej, Rady Ekonomicznej oraz Rady Społecznej przy Arcybiskupie Poznańskim.

Kuria Metropolitalna, wspierająca Arcybiskupa Poznańskiego w sprawowaniu władzy wykonawczej, podzielona jest na cztery wydziały: Wydział Przekazu Wiary, Nauczania i Wychowania Katolickiego, Wydział Duszpasterstw: Ogólnego i Specjalistycznych, Wydział Personalny i Administracyjny oraz Wydział Ekonomiczny, Budownictwa i Ochrony Zabytków. Pracy każdego z wydziałów przewodniczą biskupi pomocniczy.

W wykonywaniu władzy sądowniczej Arcybiskupowi Poznańskiemu służy pomocą Metropolitalny Sąd Duchowny, który jest trybunałem pierwszej instancji dla Archidiecezji Poznańskiej i Diecezji Kaliskiej oraz trybunałem apelacyjnym drugiej instancji dla Archidiecezji Gnieźnieńskiej, Warszawskiej, Wrocławskiej i Szczecińsko-Kamieńskiej.

Kolejną instytucją centralną jest Arcybiskupie Seminarium Duchowne, które formuje duchowo przyszłych kapłanów diecezjalnych. Klerycy odbywają studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wielkim Kanclerzem tego Wydziału jest Arcybiskup Poznański.

Do instytucji centralnych Archidiecezji Poznańskiej należy także Archiwum Archidiecezjalne, które gromadzi, zabezpiecza i opracowuje kościelne dokumenty, oraz Muzeum Archidiecezjalne, które przechowuje, restauruje i ekspozuje dzieła sztuki.

W Archidiecezji Poznańskiej działa również Caritas Archidiecezji Poznańskiej oraz „Caritas Poznańska – Zakład Charytatywno-Opiekuńczy”, mający statut organizacji pożytku publicznego.

Kapłanom, którzy po latach pracy duszpasterskiej przechodzą w stan spoczynku, służy Dom Księży Emerytów.

Instytucje centralne służą całej Archidiecezji Poznańskiej, a w szczególności kierowanym przez proboszczów 398 parafiom, skupionym w 42 dekanatach, w których pracę koordynują księża dziekani. Największe parafie zamieszkane są przez około 24 000 wiernych, najmniejsze liczą kilkaset osób. Ponad jedna trzecia wiernych Archidiecezji Poznańskiej zamieszkuje w Poznaniu i w jego najbliższych okolicach.

Kapłani
diecezjalni

3. W liczącej ponad tysiąc lat historii Archidiecezji Poznańskiej nie brakowało wspaniałych kapłanów, którzy pracowali tu w minionych stuleciach. Także wśród dzisiejszych duszpasterzy nie brak kapłanów pełnych miłości i autentycznego oddania sprawom Kościoła.

Do Archidiecezji Poznańskiej przynależy 800 kapłanów (łącznie z księżmi emerytami). Jest ich za mało w stosunku do potrzeb duszpasterskich. Dziesięciu kapłanów z Archidiecezji Poznańskiej pracuje na misjach (*Fidei donum*). W Archidiecezji Poznańskiej na jednego księdza przypada średnio około 1900 wiernych. W nowej sytuacji społeczno-politycznej wielu kapłanów podejmuje odważnie liczne inicjatywy na różnych polach. Zauważa się jednak wzrastający wpływ procesów sekularyzacyjnych i laicyzacyjnych. Przeciwwagą dla tych tendencji jest nowy model stałej formacji prezbiterów, umożliwiający

księżom pogłębianie osobistej więzi z Chrystusem, wiedzy teologicznej oraz doskonalenie umiejętności duszpasterskich.

Kościół w Archidiecezji Poznańskiej prowadzi ożywioną pracę powołańową. Wiele powołań budzi się w kościelnych wspólnotach młodzieżowych, zwłaszcza wśród lektorów i ministrantów. Działania na tym polu podejmują Rada Duszpasterstwa Powołań oraz Towarzystwo Przyjaciół Arcybiskupiego Seminarium Duchownego, skupiające osoby pragnące wspierać formację kleryków swoją modlitwą i ofiarą.

4. Na terenie Archidiecezji Poznańskiej działa wiele instytutów życia konsekrowanego oraz stowarzyszeń apostołskich męskich i żeńskich. Wśród 17 męskich, 16 działa na prawie papieskim i jedno na prawie diecezjalnym. Instytuty te posiadają 32 domy i prowadzą 16 parafii. Instytuty męskie skupiają około 600 członków, w tym około 260 kapłanów. Na terenie Archidiecezji Poznańskiej 6 instytutów posiada swoje nowicjaty, a 4 – wyższe seminaria duchowne.

Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego

W Archidiecezji Poznańskiej działa 36 żeńskich instytutów życia konsekrowanego, w tym 35 na prawie papieskim i jedno na prawie diecezjalnym. Posiadają one 113 domów, skupiając około 1300 członkiń. Obecne są też dwa instytuty kontemplacyjne oraz 8 żeńskich instytutów świeckich. Choć fakt konsekracji tych osób pozostaje zasadniczo ukryty przed społeczeństwem, to jednak w środowiskach pracy, rodzin i przyjaciół stają się one świadkami Jezusowej Ewangelii.

Członkowie instytutów – wybierając drogę rad ewangelicznych – stają się dla świata czytelnymi świadkami chrześcijańskiego radykalizmu. Wielu z nich obok życia modlitwy podejmuje konkretne działania apostołskie. Ważna jest ich obecność w instytucjach centralnych, szpitalach, domach opieki, szkołach i parafiach. Członkowie instytutów, w duchu charyzmatu swojego zgromadzenia, służą sprawie Królestwa Bożego. Charakterystyczną cechą wielu z tych wspólnot jest troska o nowe powołania zakonne.

5. Wielu wiernych świeckich w Archidiecezji Poznańskiej odnajduje swoje miejsce w Kościele, uczestnicząc w życiu parafii oraz włączając się w działalność licznych stowarzyszeń i ruchów religijnych.

Wierni świeccy

W Archidiecezji Poznańskiej działa Akcja Katolicka, która skupia aktywny laikat, promujący wartości chrześcijańskie w społeczeństwie. Wielu wiernych świeckich pogłębia swoją wiedzę teologiczną poprzez studia na Wydziale Teologicznym UAM, a swoje życie religijne przez udział w licznych ruchach i wspólnotach odnowy Kościoła. Około 1050 osób świeckich z mandatu Kościoła katechizuje dzieci i młodzież.

Ważnym polem zaangażowania świeckich jest różnorodna działalność Duszpasterstwa Rodzin. O aktywności laikatu świadczy również liczna grupa nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. (ok. 750), którzy pomagają duszpasterzom w parafiach w zanoszeniu Najświętszego Sakramentu osobom chorym oraz w udzielaniu Komunii św. w świątyni. Część wiernych świeckich współtworzy redakcje licznych gazet parafialnych. Młodzi ludzie mają możliwość działania w strukturach Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży oraz licznych ruchów religijnych. Środowisko akademickie, zarówno studenci, jak i pracownicy wyższych uczelni otoczeni są opieką duszpasterstwa akademickiego.

Wierni świeccy zatrudnieni są jako pracownicy etatowi we wszystkich instytucjach centralnych, wchodzą w skład gremiów doradczych, takich jak Archidiecezjalna Rada Duszpasterska czy Rada Społeczna przy Arcybiskupie Poznańskim. Służą również pomocą kapłanom w Parafialnych Radach Duszpasterskich i Parafialnych Radach Ekonomicznych.

Radością Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej jest to, że wielu wiernych świeckich stara się w swym życiu kierować Ewangelią. Świadczą o tym m.in.: liczny udział w niedzielnych Mszach św., systematyczne przeżywanie sakramentu pokuty i pojednania, troska o religijne wychowanie dzieci oraz ich udział w katechezie szkolnej i parafialnej. Radością i nadzieją są wierni świeccy, którzy wybierają drogę szczególnego oddania Chrystusowi i żyją w świecie jako osoby konsekrowane (członkinie instytutów świeckich, dziewice i wdowy konsekrowane).

Natomiast ważnym problemem duszpasterskim jest to, że wiele osób zapomina o swych chrześcijańskich korzeniach i żyje tak jakby Boga nie było. Przejawia się to np. w rezygnowaniu z zawierania sakramentalnego związku małżeńskiego (czasem tylko z uwagi na korzyści finansowe), w ignorowaniu zasad etyki i moralności chrześcijańskiej czy w narastającej postawie antyklerykalnej. Wielką troską napawa fakt, że religijność sporej grupy wiernych wynika bardziej z tradycji niż ze świadomego wyboru Pana Boga.

Problemem, który wymaga rozwiązania, jest niewykorzystanie w pełni potencjału, jaki stanowią absolwenci Wydziału Teologicznego UAM. Osobom świeckim nie zawsze stwarza się możliwość zaangażowania w działalność duszpasterską we wspólnotach parafialnych. W przypadku wolontariatu zauważa się pewne uprzedzenia czy trudności w komunikacji między nimi a duchownymi. Przeszkodą jest brak wystarczających finansów uniemożliwiający zatrudnienie wiernych świeckich na etatach kościelnych.

6. W Archidiecezji Poznańskiej w działalności duszpasterskiej kładzie się silny akcent na przepowiadanie Słowa Bożego i życie sakramentalne. Duszpasterze troszczą się o to, aby wierni mieli jak najwięcej okazji do skorzystania z sakramentu pokuty i pojednania oraz wykazują troskę o ich uczestnictwo w niedzielnej Mszy św. Przepowiadanie Słowa Bożego dokonuje się przez homilie, katechezę w szkole i w parafii. Na terenie Archidiecezji Poznańskiej wychowaniem dzieci i młodzieży zgodnie z duchem nauczania Kościoła zajmują się działające tu szkoły katolickie. Katecheza parafialna skupia dzieci przygotowujące się do Pierwszej Komunii Świętej oraz młodzież przed bierzmowaniem, jak również narzeczonych przygotowujących się do sakramentu małżeństwa. Podejmowane są działania zmierzające do objęcia katechezą parafialną młodzieży szkół ponadgimnazjalnych. Równoległe z katechezą dzieci i młodzieży proponuje się katechezę ich rodzicom. W wielu parafiach działa poradnictwo przedmałżeńskie i rodzinne.

Przepowiadanie

Na terenie Archidiecezji Poznańskiej istnieje kilka katolickich oficyn wydawniczych, wydających periodyki skierowane do różnych grup odbiorców (duszpasterzy, katechetów, dzieci, chorych, ministrantów). Ponadto Archidiecezja Poznańska posiada własne radio, cotygodniowy program telewizyjny oraz stronę internetową.

Bołączką jest brak stałej katechezy dorosłych, brak systematycznej katechezy parafialnej dzieci i młodzieży oraz brak wzajemnego dopełnienia między nauczaniem religii w szkole a duszpasterstwem dzieci i młodzieży w parafiach. Trudność stanowi także znalezienie odpowiedniego i komunikatywnego języka przekazu katechetycznego.

7. Życie liturgiczne w Archidiecezji Poznańskiej koncentruje się wokół celebracji Eucharystii, która jest źródłem i szczytem chrześcijańskiego życia. W każdej parafii wierni mają możliwość uczestniczenia w codziennej Mszy św. W większych parafiach w niedziele sprawowana jest Msza św. z udziałem dzieci oraz młodzieży. Duszpasterze coraz częściej podkreślają znaczenie rodzinnej Mszy św. z udziałem zarówno dzieci, jak i ich rodziców. W Poznaniu w niedzielnej Mszy św. uczestniczy 41,6% ogółu mieszkańców. Lepiej pod tym względem jest w mniejszych miastach i w parafiach wiejskich (48,9%). W parafiach podejmowane są próby tworzenia zespołów liturgicznych animujących celebracje Eucharystii. Ważną rolę w przeżywaniu liturgii odgrywa służba liturgiczna, która gromadzi wielu chłopców i młodzieńców usługujących przy ołtarzu. Dobrze zorganizowana opieka nad tą grupą duszpasterską przynosi widoczne owoce. W parafiach coraz częściej spotkać można nie tylko przygotowanych do pełnienia

Liturgia

swej funkcji lektorów, ale także psalterzystów i ceremoniarzy. Warto zauważyć, że także dziewczęta włączają się czynnie w liturgię jako psalterzystki czy kantorki. Pomocą w formacji służy pismo „Wokół ołtarza”, wydawany w Poznaniu ogólnopolski miesięcznik dla ministrantów „KnC” (Króluj nam Chryste) oraz miesięcznik „Msza Święta”. Wymownym świadectwem wiary wiernych Archidiecezji Poznańskiej jest żywy kult Eucharystii poza Mszą św. W poszczególnych parafiach odbywa się adoracja Najświętszego Sakramentu. W kilku świątyniach trwa codzienna adoracja w specjalnie do tego wyznaczonych kaplicach. Wiele parafii organizuje adorację Najświętszego Sakramentu w pierwsze czwartki, piątki czy soboty miesiąca. Z troski o kontakt ludzi chorych z Jezusem obecnym w Eucharystii powstała grupa nadzwyczajnych szafarzy Komunii św.

W życiu liturgicznym Archidiecezji Poznańskiej obecne są tradycyjne oraz nowe formy nabożeństw paraliturgicznych. Żywo rozwija się kult Miłosierdzia Bożego. Specyficzną formą ewangelizacji są pieszki pielgrzymki do Częstochowy i innych sanktuariów, cieszące się dużym zainteresowaniem młodzieży. Poza duszpasterstwem ogólnym działają tu duszpasterstwa specjalistyczne, otaczające opieką konkretne grupy zawodowe.

Wszystkie sakramenty – z wyjątkiem sakramentu święceń – sprawowane są we wspólnotach parafialnych, jednak zbyt mało uwagi poświęca się przygotowaniu codziennej i niedzielnej Eucharystii. Rzadko angażuje się świeckich w przygotowania związane z przyjęciem sakramentów przez wiernych. W wielu wspólnotach brak parafialnych zespołów liturgicznych (złożonych z dorosłych, młodzieży i dzieci), do utworzenia których wzywał II Polski Synod Plenarny. Kapłani nie dość skutecznie zachęcają do zaangażowania się w liturgię. W parafiach nie jest prowadzona systematyczna katecheza dorosłych, która prowadziłaby do pogłębienia ich wiary i uczyłaby odpowiedzialności za Kościół. Katecheza parafialna dzieci i młodzieży obejmuje niemal wyłącznie grupy przygotowujące się do przyjęcia sakramentów. Ciągłe w niewielu parafiach podejmowana jest twórcza współpraca z rodzicami; nie zaprasza się ich do współpracy w prowadzeniu grup katechezy parafialnej, a zwłaszcza w przygotowaniach związanych z przyjęciem sakramentów św. przez dzieci (np. bierzmowanie). Nie zawsze wykorzystywana jest szansa dotarcia do ludzi, którzy oddalili się od wspólnoty Kościoła, a znajdują się w trudnych sytuacjach życiowych (np. brak pracy, śmierć bliskiej osoby, choroba itp.) Jeśli chodzi o kapłanów, to zauważa się czasem brak umiejętności nawiązania współpracy ze świeckimi.

Młode pokolenie nie zawsze potrafi samo odkryć piękno i głębię form pobożności ludowej, a jednocześnie otrzymuje zbyt mało zachęty i pomocy ze strony rodziny i parafii, by odkryło na nowo wartość takiej pobożności. Zbyt mało promuje się ją jako tradycję małej ojczyzny, ukazuje się ją w kontekście doświadczenia Kościoła oraz wzbogaca poprzez spotkania z kulturą.

Zagrożenie dla życia rodzinnego i religijnego stanowi niedzielna praca zarobkowa wielu osób. Wciąż niewystarczająca jest pomoc w kreatywnym spędzaniu wolnego czasu z rodziną czy wspólnotą parafialną.

8. Funkcja królewska realizowana jest w Archidiecezji Poznańskiej zarówno poprzez sprawowanie władzy hierarchicznej, czyli służby przewodniczenia Ludowi Bożemu, jak i przez służebne zaangażowanie Ludu Bożego. Misja przewodniczenia wykonywana jest przez Arcybiskupa Poznańskiego, biskupów pomocniczych oraz duchowieństwo, które w łączności ze swymi pasterzami kieruje powierzonymi im wspólnotami. W posłudze duszpasterskiej kapłani pomagają wiernym świeckim, uczestniczącym również w posłannictwie królewskim Chrystusa zgodnie z powszechnym kapłaństwem Ludu Bożego, odnajdować w sobie i w drugich szczególną godność Bożego powołania, która wyraża się w gotowości służenia innym na wzór Chrystusa.

Służba

Ciągle jednak zbyt mało docenia się rolę wiernych świeckich, którzy mają prawo czuć się powołani do współdziałania ze swymi pasterzami w służbie wspólnocie kościelnej, dla jej wzrostu i żywotności według łaski i charyzmatów, jakich im Pan udzielił (por. KK 36). Wyraża się to czasami brakiem gotowości niektórych kapłanów do współpracy z Parafialnymi Radami Duszpasterskimi i Parafialnymi Radami Ekonomicznymi.

Szczególnym przejawem realizacji funkcji służebnej w Archidiecezji Poznańskiej jest działalność charytatywna. Misją Kościoła jest przywracanie nadziei ubogim. Opcja preferencyjna wobec nich jest koniecznym wymiarem chrześcijańskiej egzystencji i służby Ewangelii (por. EiE 86). Caritas Archidiecezji Poznańskiej przy współpracy zespołów parafialnych wspiera ludzi ubogich, organizuje opiekę dla dzieci w licznych świetlicach socjoterapeutycznych, zapewnia wypoczynek dzieciom i młodzieży z rodzin ubogich oraz kształci i formuje wolontariuszy pragnących podejmować działalność charytatywną. Caritas podejmuje także działania prewencyjne zmierzające do wyeliminowania zjawisk społecznych i postaw rodzących biedę (np. bezrobocie czy alkoholizm).

W Poznaniu od wielu już lat działa profesjonalnie zorganizowana opieka paliatywna w ramach Hospicjum im. św. Jana Kantego. Do osób chorych na terenie całej Archidiecezji Poznańskiej kierowany jest miesięcznik „List do Chorych”.

Coraz wyraźniej ujawnia się niebezpieczna tendencja do eliminowania duchowego wymiaru służby potrzebującym. W efekcie działalność charytatywna pozbawiona swojej głębi staje się kolejną akcją dobroczynną, a nie służbą na rzecz ubogich. Konieczne wydaje się zatem szukanie nowych form posługi charytatywnej, w duchu najnowszego nauczania Kościoła.

W niektórych parafiach nie dostrzega się problemów osób potrzebujących, których rozwiązanie wymagałoby utworzenia Parafialnego Zespołu Caritas, w innych zaś zespół prowadzi zbyt mała grupa wiernych, w większości kobiety. Niewystarczająca jest liczba profesjonalnie przygotowanych animatorów, którzy mogliby odnajdywać ubogich w naszych wspólnotach i skutecznie im pomagać.

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

Kościół
powszechny

9. Kościół kształtują dwa zespolone i tworzące zwartą całość elementy. Pierwszy element – widzialny, zewnętrzny – to wszystko, czym jest instytucja, organizacja kościelna. Drugi to element wewnętrzny, niewidzialny, transcendentny, który poznaje się w sposób pośredni, poprzez różne znaki. Ten drugi element dowartościowany został w szczególności w dokumentach soborowych (por. KK 8; KDK 32). Oba elementy mają charakter charyzmatyczny i wspólnotowy. Podmiotem urzeczywistniania się Kościoła jest wspólnota w Duchu Świętym. To urzeczywistnianie dokonuje się poprzez funkcje pośrednictwa zbawczego Chrystusa i Kościoła: prorocką, kapłańską i królewską. Kościół jako Lud Boży i wspólnota w Chrystusie żyje w świecie w konkretnych wspólnotach, przede wszystkim diecezjalnych i parafialnych.

Kościół w diecezji

10. Soborowa wizja Kościoła jako wspólnoty Ludu Bożego i sakramentu zbawienia prowadziła konsekwentnie do odkrycia teologii Kościoła partykularnego. Według nauczania soborowego, Kościół katolicki istnieje w Kościołach partykularnych i z nich się składa (por. KK 23) oraz w nich działa (por. DB 11). W każdym z nich urzeczywistnia się Kościół Chrystusowy. Misterium Chrystusa aktualizuje się w Kościołach partykularnych w sposób pełny, jednakże Kościół

powszechny jest czymś więcej niż sumą wszystkich Kościołów partykularnych, chociaż żyje tym samym misterium Chrystusa, którym one żyją.

Diecezja jest reprezentacją Kościoła powszechnego, konkretnym jego uobecnieniem (por. DB 11, 22) i jako jego część przedstawia całość. W diecezji realizowana jest misja powierzona przez Chrystusa Kościołowi. W niej głoszona jest Dobra Nowina i dokonuje się dzieło uświęcania człowieka. W diecezji cały Kościół jest reprezentowany i realizowany we wszystkich jego istotnych funkcjach. Diecezja jest miejscem najpełniejszego urzeczywistniania się obecności Kościoła. W diecezji Kościół żyje w pełni, co we wspólnotach kierowanych przez prezbitera (np. parafia, dekanat) jest niemożliwe. Siła diecezji tkwi w jedności z Kościołem powszechnym i dlatego odrębność Kościołów diecezjalnych nie może stać na przeszkodzie jedności Kościoła. Na czele diecezji, urzeczywistniającej Kościół powszechny, stoi biskup, który złączony z Biskupem Rzymskim, jest znakiem jedności i szafarzem wartości nadprzyrodzonych w Kościele diecezjalnym.

11. Parafia powstaje i rozwija się w Kościele diecezjalnym jako jej „komórka” (por. DA 10). Diecezja stanowi fundament, na którym rozwija się aktywność duszpasterska parafii, dlatego parafia winna być otwarta na wszystkie inicjatywy diecezjalne, a poprzez diecezję – na Kościół powszechny. Ważne jest, by parafia, zachowując swoją odrębność, była jednocześnie harmonijnie złączona z całością diecezjalną.

Parafia

12. Cały Lud Boży ma przyczyniać się do dobra Kościoła, dlatego też jednym z zadań kapłanów jest sprawowanie opieki pasterskiej nad wiernymi z uwzględnieniem ich posług oraz charyzmatów, tak by wszyscy pracowali zgodnie, każdy na swój sposób, dla wspólnego dzieła (por. KK 30). Szczególną troską duszpasterską powinien być otoczony człowiek w jedynej i niepowtarzalnej prawdzie swego istnienia i bycia osobowego, „wspólnotowego” i „społecznego” (w rodzinie, w różnych społecznościach i środowiskach). „Człowiek jest pierwszą drogą, po której winien kroczyć Kościół w wypełnianiu swojego posłannictwa, jest pierwszą i podstawową drogą Kościoła, drogą wyznaczoną przez samego Chrystusa” (RH 13, 14). Kościół, żyjąc Ewangelią, musi wciąż na nowo poznawać sytuację człowieka, jego potrzeby, możliwości oraz zagrożenia, które na niego czyhają. Ogromne zadanie spoczywa na kapłanach. Ci jednak nie zawsze dostrzegają, że droga Kościoła przebiega przez serce człowieka (por. DV 67). W zmieniających się nieustannie warunkach życia społecznego, politycznego,

Człowiek „drogą Kościoła”

gospodarczego, które rodzą nowe problemy i wątpliwości, szczególnie ważne wydaje się wsłuchiwanie w drugiego człowieka i prowadzenie z nim dialogu. Dotyczy to zarówno kapłanów, jak i wiernych świeckich.

Kościół domem
i szkołą komunii

13. Współdziałanie duchownych i wiernych świeckich winno wpisywać się w eklezjologię komunii, która jest szczególnym owocem Soboru Watykańskiego II i posoborowego nauczania papieży. Wspomniana eklezjologia ukazuje cały Kościół w jego pełnym osobowym składzie jako podmiot i zarazem przedmiot zbawienia. U progu trzeciego tysiąclecia Ojciec Święty Jan Paweł II wzywał Kościół do konsekwentnego podążania w tym właśnie kierunku: czynić Kościół domem i szkołą komunii – oto wielkie wyzwanie, jakie czeka nas w rozpoczynającym się tysiącleciu, jeśli chcemy pozostać wierni Bożemu zamysłowi, a jednocześnie odpowiedzieć na najgłębsze oczekiwania świata (por. NMI 43a).

Jan Paweł II, mówiąc o Kościele jako o domu, przypominał, że Kościół wezwany jest, aby stać się podobnym do budowli, gdzie wszystko ma swoje miejsce i gdzie każda część ma swoje zadanie, a wszystko zjednoczone jest „cementem” miłości. Ten głęboko symboliczny obraz niesie nadzieję na lepszą przyszłość, ku której winny kierować się wszystkie wysiłki Kościoła zmierzające do realizacji trzech jego funkcji: diakonii, liturgii i martyrii.

Tylko Kościół wyrażający się w strukturach komunii i uczestnictwa, które są ożywiane miłością, może ostać się wobec pokusy podziału i zepsucia. Dlatego w Kościele nie może zabraknąć miejsca na spotkania osób różniących się pod względem wieku, płci, rasy, kultury itd., które z cierpliwością, stałością i nadzieją uczą się wzajemnej akceptacji. Kościół ma być przestrzenią miłości, w której jako oblubienica żyje w Chrystusie i jako matka wydaje na świat nowe dzieci Boże. Ma być „ogniskiem”, w którym rodzina Boża, zgromadzona wokół Chrystusa, uczestniczy aktywnie w życiu i misji, jest solidarna i poprzez dialog poszukuje dobra wspólnego, wspólnie podejmuje decyzje i uczy się współodpowiedzialności. Kościół jako przestrzeń wzrostu, umożliwiając każdemu rozwijanie ofiarowanych mu przez Stwórcę talentów, ma również stawać się miejscem otwartym dla innych, gościnnym, gdzie wszyscy czują się jak we własnym domu (por. NMI 43).

Jan Paweł II, posługując się innym obrazem, mówił, że Kościół powinien być szkołą komunii, w której człowiek uczy się realizacji trzech podstawowych funkcji: królewskiej, kapłańskiej i prorockiej. Oznacza to, że życie Kościoła staje się przestrzenią wychowawczą,

w której każdy ukazuje i ofiaruje na służbę to, co w nim najlepsze; uczy się żyć we wzajemnych relacjach, tak międzyosobowych, społecznych, jak i strukturalnych w Duchu Świętym. Tutaj człowiek nawiązuje relację z Bożą mądrością, przyjmuje ją, uwewnętrznia, tak że staje się ona Ewangelią wspólnie przeżywaną w wierze, nadziei i miłości. W Kościele jako szkole komunii człowiek żyje modlitwą osobistą i wspólnotową oraz doświadcza mocy Ducha Świętego w relacjach wiary, nadziei i miłości, w solidarności, która z ubogich czyni punkt odniesienia dla własnego życia. Tutaj ocenia się własne doświadczenie, osobiste i wspólnotowe, czyni się z pojednania styl życia, praktykuje się upomnienie braterskie i pomaga w rozwoju przymiotów: osób, grup i instytucji (por. NMI 43).

14. Budowanie wspólnoty Kościoła dokonuje się przez wypełnienie funkcji prorockiej, czyli przepowiadanie i świadectwo. Nie byłoby świadectwa wiary, bez sakramentalnego życia wiernych oraz czynów miłości, a przepowiadanie Słowa Bożego bez pomocy Ducha Świętego stałoby się indoktrynacją religijną. Dlatego też różnorakie formy przepowiadania winny płynąć z liturgii i fascynacji Słowem Bożym. Sprawdzianem zaś autentyzmu przepowiadania Słowa Bożego jest diakonia.

Biskupi i prezbiterzy
zwiastunami wiary

Biskupi razem z prezbiterami, swymi współpracownikami, mają przede wszystkim obowiązek głoszenia Ewangelii. Są oni zwiastunami wiary prowadzącymi nowych uczniów do Chrystusa i autentycznymi, czyli upoważnionymi przez Chrystusa nauczycielami (por. KK 25). Misja pasterska Urzędu Nauczycielskiego jest ukierunkowana na czuwanie nad tym, by Lud Boży trwał w prawdzie, która wyzwala (por. KKK 890).

15. Chrystus pełni swoją misję prorocką posługując się nie tylko hierarchią, ale także wiernymi świeckimi, których po to właśnie ustanowił świadkami oraz wyposażył w zmysł wiary i łaskę słowa. Świeccy wypełniają swoją misję prorocką również przez ewangelizację, to znaczy głoszenie Chrystusa zarówno słowem, jak i świadectwem życia. W przypadku świeckich ewangelizacja „nabiera swoistego charakteru i szczególnej skuteczności przez to, że dokonuje się w zwykłych warunkach właściwych światu” (por. KK 35).

Misja prorocka
wiernych świeckich

Często jednak spotyka się u świeckich postawę obojętności i brak gotowości dawania świadectwa chrześcijańskiego życia. Jedną z przyczyn takiego stanu jest kryzys duchowości współczesnego człowieka

związany m.in. z małą skutecznością głoszenia Słowa Bożego. Przepowiadający nie zawsze jest otwarty na drugiego człowieka i sprawy świata, a wspólnota parafialna nie zawsze wspiera go w tej posłudze. Wobec postępującej dewaluacji słowa szczególnie ważną rolę odgrywa również kultura słowa.

Zbyt rzadko jeszcze kształtuje się człowieka do przyjmowania bogactw kultury zgodnie z wiarą oraz nie kształtuje się wrażliwości na chrześcijańskie wartości w kulturze. To wszystko hamuje wszechstronny rozwój człowieka. Sprawdzeniem autentycznego przyjęcia Słowa Bożego przez człowieka będzie gotowość głoszenia go niewierzącym, budowanie kultury otwartej na drugiego człowieka i tworzenie cywilizacji miłości.

Eucharystia
w centrum życia

16. Budowanie wspólnoty eklezjalnej dokonuje się między innymi przez wypełnianie funkcji kapłańskiej, czyli liturgię, będącą szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła. Z liturgii, a głównie z Eucharystii jako źródła, spływa łaska i z największą skutecznością przez nią dokonuje się uświęcenie człowieka w Chrystusie i uwielbienie Boga, które jest celem wszystkich innych dzieł Kościoła (por. KL 10).

Zadaniem duszpasterskim jest troska, by wszyscy członkowie Kościoła wspólnym wysiłkiem pracowali nad tym, aby życie wspólnoty skupione było wokół Eucharystii. W XX stuleciu, a zwłaszcza w okresie posoborowym wspólnota chrześcijańska nauczyła się znacznie dojrzałej sprawować sakramenty, a zwłaszcza Eucharystię. Należy dalej iść w tym kierunku, przywiązując szczególną wagę do Eucharystii niedzielnej i do samej niedzieli, przeżywanej jako specjalny dzień wiary, dzień zmartwychwstałego Pana i dar Ducha Świętego, jako prawdziwa Pascha tygodnia (por. NMI 35). Jan Paweł II przypominał w swoim nauczaniu, że udział w niedzielnej Eucharystii powinien naprawdę być dla każdego ochrzczonego sercem niedzieli. Jest to powinność, której nie można pominąć, a przeżywać ją należy nie tylko jako wypełnienie przepisanego obowiązku, ale jako niezbędny element prawdziwie świadomego i spójnego życia chrześcijańskiego (por. NMI 36).

W sposób szczególny w misji uświęcania uczestniczą rodzice, prowadząc życie małżeńskie w duchu chrześcijańskim i podejmując zadanie chrześcijańskiego wychowania dzieci (por. KPK, kan. 835). Są oni współodpowiedzialni za przygotowanie i przeżywanie liturgii sakramentów we wspólnotach parafialnych. Zadanie to rodzice powinni realizować angażując się w pracę parafialnych zespołów liturgicznych, do tworzenia których zachęcał II Polski Synod Plenarny.

17. Miejsca i czasy święte stwarzają dobrą okazję do tworzenia oaz kontemplacji w codzienności, w których człowiek może w szczególny sposób spotkać Boga, coraz głębiej wchodzić w Jego misterium, pogłębiać wiarę, bez której liturgia byłaby jedynie pobożnym teatrem, a nie miejscem zjednoczenia człowieka ze swoim Stwórcą. To spotkanie utrudniają często zamknięte kościoły, brak informacji i odpowiedniej formacji wiernych.

Miejsca i czasy święte

18. Udział w funkcji królewskiej, czyli diakonii, powinien być charakterystyczną cechą wszelkiego działania w Kościele Chrystusowym. Aby funkcje prorocka i kapłańska mogły stać się autentycznym przeżywaniem Dobrej Nowiny i celebrowaniem tajemnicy zbawienia, muszą być rozumiane i realizowane jako służba Bogu i człowiekowi.

Służba

Życie czynną, służebną miłością stanowi trafną syntezę autentycznej służby Ewangelii nadziei (por. Eie 104). Diakonia realizowana jest na różnych płaszczyznach pracy duszpasterskiej w Kościele po to, aby Królestwo Boże zajaśniało ludziom w słowie, czynach i w obecności Chrystusa, Syna Bożego (por. KK 5).

W Kościele jako we wspólnocie Ludu Bożego, prowadzonego od wewnątrz przez Ducha Świętego, każdy ma „własny dar” (por. 1 Kor 7, 7) będący jego własnym powołaniem i udziałem w zbawczym dziele Chrystusa. Wierni, obdarowani tymi darami, służą sobie wzajemnie i równocześnie budują Kościół. Wierność powołaniu, będąca wytrwałą gotowością do „królewskiej służby”, ma szczególne znaczenie, gdy chodzi o zadania najbardziej zobowiązujące, od których najwięcej zależy w życiu człowieka i całej społeczności, np. wierność powołaniu kapłańskiemu czy wytrwanie w jedności małżeńskiej (por. RH 21).

Sprawowanie funkcji królewskiej domaga się duchowej dojrzałości i jest ściśle związane z każdą dziedziną moralności chrześcijańskiej i ludzkiej, ponieważ w życiu moralnym objawia się i urzeczywistnia królewska posługa chrześcijanina: im bardziej jest on posłuszny Duchowi Świętemu, tym bardziej wzrasta w wolności, do której jest powołany poprzez posługę prawdy, miłości i sprawiedliwości (por. VS 107).

Misja rządzenia jest szczególnym zadaniem biskupów, którzy kierują powierzonymi sobie poszczególnymi Kościołami jako zastępcy i legaci Chrystusa poprzez rady, zachęty i przykład, ale także mocą swego autorytetu i władzy świętej (por. KK 26). Władzy, którą powinni

sprawować w sposób budujący, w duchu służby, który jest duchem ich Mistrza (por. Łk 22, 26–27).

Wyobraźnia
miłosierdzia

19. Obok misji rządzenia funkcja królewska jest realizowana w Kościele poprzez dostrzeganie cierpienia i ubóstwa oraz skuteczną pomoc. Jeśli nasze działania rzeczywiście mają początek w kontemplacji Chrystusa, to powinniśmy umieć dostrzegać Go przede wszystkim w tych, z którymi On sam zechciał się utożsamić: „Bo byłem głodny, a daliście Mi jeść; byłem spragniony, a daliście Mi pić; byłem przybyszem, a przyjęliście Mnie; byłem nagi, a przyodzialiście Mnie; byłem chory, a odwiedziliście Mnie; byłem w więzieniu, a przyszliście do Mnie” (Mt 25, 35–36). „Te słowa nie są jedynie wezwaniem do miłosierdzia. Zawierają one głęboki sens chrystologiczny, który ukazuje w pełnym blasku tajemnicę Chrystusa. Te słowa, w nie mniejszym stopniu niż wierność prawdzie, są probierzem wierności Kościoła jako Oblubienicy Chrystusa” (NMI 49).

Nowa „wyobraźnia miłosierdzia” to przede wszystkim zdolność bycia solidarnym, bycia bliźnim dla cierpiącego człowieka. „Winniśmy zatem postępować w taki sposób, aby w każdej chrześcijańskiej wspólnocie ubodzy czuli się «jak u siebie w domu». Czyż taki styl bycia nie stałby się największą i najbardziej skuteczną formą głoszenia dobrej nowiny o Królestwie Bożym? Bez tak rozumianej ewangelizacji, dokonującej się przez miłosierdzie i świadectwo chrześcijańskiego ubóstwa, głoszenie Ewangelii – będące przecież pierwszym nakazem miłosierdzia – może pozostać niezrozumiane i utonąć w powodzi słów, którymi i tak jesteśmy nieustannie zalewani we współczesnym społeczeństwie przez środki przekazu. Miłosierdzie czynów nadaje nieodpartą moc miłosierdziu słów” (NMI 50).

ZADANIA

Promować
duchowość komunii

20. Całościową wizję duszpasterstwa w Archidiecezji Poznańskiej przybliży obraz Kościoła rozumianego jako dom i szkoła komunii. Aby Kościół mógł się takim stać, należy zatroszczyć się o promocję duchowości komunii, czyniąc ją edukacyjną zasadą obowiązującą we wszystkich miejscach, gdzie formuje się człowiek i chrześcijanin, gdzie formują się wychowawcy sług ołtarza, osoby konsekrowane, oraz tam, gdzie formują się rodziny i wspólnoty.

Duchowość komunii to przede wszystkim życie tajemnicą Trójcy Świętej, która zamieszkuje w nas samych, a której blask należy dostrzegać także w obliczu żyjących wokół nas bliźnich. To zdolność odczuwania więzi z bratem w wierze, dzięki głębokiej jedności Mistycznego Ciała. To zdolność dostrzegania w drugim człowieku przede wszystkim tego, co jest w nim pozytywne, a co należy przyjąć i cenić jako dar Boży. To wreszcie umiejętność „czynienia miejsca” bratu, wzajemnego noszenia brzemion (por. Ga 6, 2). Bez takiej postawy duchowej na niewiele zdadzą się zewnętrzne „narzędzia komunii” – staną się bezdusznymi mechanizmami, raczej pozorami komunii niż sposobami jej wyrażania i rozwijania (por. NMI 43).

Propagowanie duchowości komunii, które oznacza uczynienie z miłości centrum życia chrześcijańskiego, winno przejawiać się w budowaniu relacji wiary, nadziei i miłości pomiędzy różnymi grupami i instytucjami. Nieufność, postawę obronną i poczucie wyższości trzeba przezwyciężać miłosierdziem, dobrocią, zrozumieniem i życzliwością, stając się sługami jedni drugich. To ewangeliczna „utopia”, w której każdy będzie miał swoje własne miejsce, będzie mógł realizować własny dar, charyzmat, posługę, nie zwracając uwagi jedynie na osobisty interes, ale na potrzebę wspólnotowego wzrastania. W ten sposób wszyscy i każdy według własnej roli może budować wtedy Kościół jako organiczną wspólnotę. Tak rozumiana duchowość komunii powinna stawać się celem duszpasterskiej działalności Kościoła poprzez ukonkretnianie jej w wymiarze diakonii, liturgii i martyrii.

Duchowość komunii winna przynaglać nas także do podejmowania działań na rzecz zjednoczenia wyznawców Chrystusa, abyśmy mogli iść razem w jedność wiary, szanując uprawnione odmienności, akceptując się wzajemnie i wspomagając jako członki jednego Ciała Chrystusa (por. NMI 48).

Czynienie Kościoła domem i szkołą komunii przez duchowość komunii jest zadaniem wszystkich, którzy tworzą wspólnotę Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej. Należy przy tym odkrywać ciągle na nowo, że człowiek jest „drogą Kościoła”.

Trzeba dokładać wszelkich starań, by sposoby komunikacji pomiędzy instytucjami centralnymi a kapłanami i wiernymi żyjącymi w parafiach skutecznie służyły budowaniu Królestwa Bożego w warunkach, w jakich żyją współcześni ludzie. Wsłuchiwanie się w siebie – służące odkrywaniu istniejących realiów, duch dialogu – umożliwiający poznanie poglądów i postaw stron, wzajemne uszanowanie podmiotowości – będące wyrazem szacunku do obrazu Boga

zapisanego w bliźnim, to sposoby realizowania dzisiaj misji Kościoła. Wewnątrzkościelna komunikacja powinna charakteryzować się też kulturą i umiejętnością rozwiązywania sytuacji konfliktowych. Stosowanie tej umiejętności w relacjach między prezbiterami Archidiecezji Poznańskiej pomoże im przyjmować taką postawę również w stosunku do wiernych.

Formacja stała
prezbiterów

21. Owocem posługiwania kapłanów w Archidiecezji Poznańskiej winno stać się rozwijanie duchowości komunii. To oni, realizując swoją misję, przewodzą wiernym jako pasterze, pomagają im w nawiązywaniu głębokich relacji ze Stwórcą oraz animują wspólnoty parafialne, by mogły stawać się domami i szkołami komunii. Wypracowany przez Komisję ds. Stałej Formacji Prezbiterów Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej nowy sposób wspierania kapłanów na drodze ich wiary i posługi, jest sygnałem, że należy poszukiwać najlepszej i najskuteczniejszej metody takiej formacji. Wypracowanie nowego modelu świadczy o umiejętności krytycznej oceny tego, co robiono dotychczas, i o odwadze zmiany starych struktur wówczas, gdy nie przynoszą oczekiwanych owoców. W duchu dialogu odpowiedzialnych za formację z tymi, którzy w niej uczestniczą, należy pracować nad udoskonalaniem nowej formy stałej formacji kapłanów. W procesie tym należy pamiętać o wzajemnym podmiotowym traktowaniu się stron. Jeśli oczekujemy takiej postawy kapłanów wobec wiernych świeckich, najpierw musi ona cechować relacje między samymi kapłanami.

Potrzeba
współpracy

22. W czynieniu Kościoła domem i szkołą komunii istotne jest odkrycie, że jako członkowie Mistycznego Ciała Chrystusa wszyscy są sobie potrzebni, by to zadanie skutecznie zrealizować. Świat potrzebuje świadectwa jedności Ludu Bożego w przepowiadaniu Dobrej Nowiny. Zjednoczeni w dziele ewangelizacji i katechizacji duchowni diecezjalni, członkowie instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego oraz wierni świeccy powinni stać się o wiele skuteczniejsi w budowaniu komunii. Archidiecezja Poznańska podejmuje wiele inicjatyw służących promowaniu takiej współpracy.

Konieczność
katechezy dorosłych

23. Kościół w Archidiecezji Poznańskiej stara się rozwijać katechezę parafialną dzieci i młodzieży, zwłaszcza katechezę sakramentalną. Musi ona być uzgodniona z nauczaniem religii w szkole. Selektywne traktowanie prawd wiary przez niektórych wiernych oraz bierność wielu osób związanych z Kościołem przynaglają do wypracowania

skuteczniejszego modelu katechezy dorosłych. Przyglądając się krytycznie istniejącym już formom takiej katechezy, trzeba poszukiwać nowych, dostosowanych do wieku i doświadczeń życiowych odbiorcy. Różne propozycje formacji osób dorosłych mają przyczynić się do budzenia w sercach wiernych głębokiej wiary w Boga oraz do podejmowania współodpowiedzialności za Kościół. „Dzisiejsza sytuacja kulturowa i religijna wymaga obecności katolików dojrzałych w wierze i wspólnot chrześcijańskich misyjnych, które będą dawały świadectwo miłości Boga do wszystkich ludzi». Głoszenie Ewangelii nadziei ma zatem *pobudzać do przechodzenia* od wiary podtrzymywanej społeczną tradycją, choć jest ona godna szacunku, *do wiary bardziej osobistej i dojrzałej, oświeconej i płynącej z przekonania*” (EiE 50). Do takiego celu powinna prowadzić poważnie potraktowana katecheza osób dorosłych.

24. Biskup oraz prezbiterzy – jego współpracownicy, mają przede wszystkim obowiązek głoszenia Ewangelii (por. KKK 888). Potrzeba dzisiaj komunikatywnego i czytelnego języka przekazu, który owocowałby postawą dialogu pomiędzy słuchaczami głoszonego słowa a Panem Bogiem i w konsekwencji prowadził do posłuszeństwa Bogu w codziennym życiu.

Trzeba podjąć wielki wysiłek, by w dzisiejszych warunkach skutecznie głosić Ewangelię. Nauczanie religii w szkole, katecheza parafialna dzieci i młodzieży, współdziałanie nauczania religii w szkole z duszpasterstwem dzieci i młodzieży oraz katecheza dorosłych to wielkie zadania, jakie stoją przed Kościołem w Archidiecezji Poznańskiej. Osiągnięcie tych celów jest możliwe tylko przez odpowiedzialny udział całego Ludu Bożego w przekazywaniu wiary. Koniecznością chwili jest praca w zespołach katechetyczno-duszpasterskich. Aby zrealizować program katechezy parafialnej dzieci i młodzieży, trzeba znaleźć osoby, które będą gotowe poświęcić swój czas i zdolności, by dzielić się swoim doświadczeniem wiary. Jak kiedyś, w momencie powrotu nauki religii do szkół, pilnie poszukiwano katechetów, tak dzisiaj trzeba zapraszać osoby świeckie do posługi katechetyczno-duszpasterskiej w parafiach. Odkrywając po latach obecności katechezy w szkole konieczność rozwoju katechezy parafialnej, należy powierzać ją ludziom głębokiej wiary (prezbiterom, osobom życia konsekrowanego oraz wiernym świeckim), którzy będą do tej posługi dobrze przygotowani. Praca w zespołach duszpasterskich staje się okazją do odkrywania prawdy, że wspólnota parafialna jest środowiskiem przekazu wiary.

Współodpowiedzialność
za przekaz wiary

Kapłaństwo służebne
i powszechne

25. Biskupom oraz współpracującym z nimi prezbiterom powierzona została misja uświęcania Kościoła przez modlitwę i pracę, posługę słowa i sakramentów. Uświęcają go także swoim przykładem „nie jak ci, którzy ciemieją gminy, ale jako żywe przykłady dla stada” (1 P 5, 3). W ten sposób mogą razem z powierzoną sobie trzodą osiągnąć życie wieczne (por. KK 26).

Także wierni świeccy przez swoje uczynki, modlitwy i apostołskie przedsięwzięcia, życie małżeńskie i rodzinne, codzienną pracę, wypoczynek ducha i ciała, jeśli odbywają się w Duchu Świętym, a nawet poprzez utrapienia życia – jeśli są cierpliwie znoszone – stają się duchowymi ofiarami, miłymi Bogu przez Jezusa Chrystusa (por. 1 P 2, 5). Ofiary te składane są Ojcu w eucharystycznym obrzędzie wraz z ofiarą Ciała Pańskiego. W ten sposób osoby świeckie poświęcają świat Panu Bogu (por. KK 34). W dzisiejszej sytuacji Kościoła ważne jest takie formowanie wiernych świeckich, by potrafili po chrześcijańsku przeżywać swoją codzienność. Niezbędne jest duszpasterskie towarzyszenie ludziom, by nie stawali się ofiarami współczesnych zagrożeń, ale żyli blisko Chrystusa. Służyć temu mogą różne formy katechezy dorosłych, jak i grupy duszpasterskie w parafiach.

Należy również wypracować sposoby i znaleźć miejsca, w których żywa obecność Boga byłaby doświadczana w sposób „namacalny”. Takie przeżycia religijne wpływają na kształt codziennego życia człowieka, któremu potrzebne jest głębokie doświadczenie obecności Boga i umiejętność odczytywania doświadczeń życiowych w świetle Jego Słowa. W postawie dojrzałej wiary wiążą się ze sobą trzy podstawowe funkcje Kościoła. Nie pozostawia się bowiem człowieka z usłyszanym Słowem Bożym (martyria), ale umożliwia mu się świętowanie tajemnicy Boga w liturgii, zwłaszcza w Eucharystii (liturgia) oraz kształtuje w nim wyobraźnię miłosierdzia, która prowadzi do konkretnych czynów miłości bliźniego (diakonia). Tak właśnie winien działać Kościół. Często jednak oddziela się te podstawowe funkcje od siebie, nie zwracając uwagi na to, że tylko połączenie wszystkich trzech w praktyce duszpasterskiej może zaowocować dojrzeniem człowieka w wierze.

Ważnym zadaniem stojącym przed Kościołem w Archidiecezji Poznańskiej jest budzenie w wiernych świeckich współodpowiedzialności za kształt sprawowanych w parafiach sakramentów. Wyzwaniem dla wspólnot parafialnych staje się zwłaszcza czynny udział wiernych w przygotowaniu i przeżywaniu Eucharystii. Doświadczenie Kościoła pokazuje, że wiara zachowała się żywa tam, gdzie została przez ludzi osobiście przyjęta i gdzie przeżywana jest we wspólnocie. Wiara, która

nie jest oparta na osobistym doświadczeniu Boga i nie jest przeżywana we wspólnocie, w momencie konfrontacji ze współczesnymi trudnościami szybko ulega osłabieniu.

26. Biskup, któremu powierzona została misja rządzenia w Kościele, „niech się nie wzbrania wysłuchiwać swoich podwładnych, których jak własne dzieci bierze w opiekę i zachęca do pilnego współdziałania z sobą [...]. Wierni zaś powinni pozostawać w łączności z biskupem, jak Kościół z Chrystusem, a Jezus Chrystus z Ojcem [...]” (KK 27).

Archidiecezjalny
Program
Duszpasterski

Budzenie współodpowiedzialności wszystkich członków Ludu Bożego za Kościół staje się celem, do którego powinien dążyć Kościół w Archidiecezji Poznańskiej. Realizacji tego celu służą między innymi Parafialne Rady Duszpasterskie oraz Parafialne Rady Ekonomiczne. Dotychczas w wielu wspólnotach parafialnych odpowiedzialność za duszpasterstwo spoczywała prawie wyłącznie na osobie kapłana. Zmiana świadomości w tym względzie wymaga konsekwentnego uobecniania eklezjologii soborowej. Jest to proces długotrwały, który wymaga otwartości i wysiłku zarówno ze strony duchownych, jak i wiernych świeckich. „W jaki sposób mamy razem kontynuować zaczęte przez Chrystusa dzieło Boże? [...] To nic innego jak pytanie o program duszpasterski Kościoła Poznańskiego na najbliższe lata; program naszego dalszego wspólnego budowania człowieka i zaczątków świata Bożego wśród ludzi. Programem tym jest *wszechstronny rozwój człowieka, wspólnoty ludzkiej, kultury i wiary*” (Arcybiskup Metropolita Poznański Stanisław Gądecki, Kazanie podczas ingresu do katedry poznańskiej, 20 kwietnia 2002 r.)

Od roku 2002 według tego klucza powstaje Archidiecezjalny Program Duszpasterski. Co roku wymienione cztery płaszczyzny realizacji Kościoła stają się wyzwaniem do działań duszpasterskich w poszczególnych okresach liturgicznych. W Adwencie poruszana jest tematyka człowieka, w Wielkim Poście – wspólnoty, w okresie paschalnym – wiary, a w okresie zwykłym – kultury. Każdego roku jest więc okazja, by przemyśleć i wprowadzać w życie cały czteroczłonowy klucz działania duszpasterskiego. Nie mniej istotne jest odkrywanie wzajemnych powiązań i zależności pomiędzy wszystkimi członami: człowiekiem, wspólnotą, wiarą i kulturą oraz diakonią, liturgią i martyrią.

Obecnie Archidiecezjalny Program Duszpasterski jest realizowany – z różnym stopniem zaangażowania – przez Parafialne Rady Duszpasterskie, Akcję Katolicką, organizacje i ruchy kościelne i stanowi inspirację dla duszpasterstwa ogólnego. Zawarte w nim propozycje

służą ożywieniu duszpasterstwa i powinny być inspiracją do poszukiwania właściwych dla konkretnej wspólnoty dróg życia Ewangelią.

Solidarność
z ubogimi

27. Realizacja funkcji królewskiej wyraża się także w służbie na rzecz ubogich. Nie wolno zapominać, że wedle jednoznacznych słów Ewangelii Syn Boży jest w szczególny sposób obecny w ubogich, dlatego Kościół winien stosować wobec nich opcję preferencyjną (por. NMI 49). Nowa wyobraźnia miłosierdzia, do której wzywał Jan Paweł II, powinna wyrastać z zakorzenienia chrześcijan w tajemnicy Boga, który jest Miłością. W sposób szczególny winna ona być owocem życia Eucharystią. Wierni w Archidiecezji Poznańskiej winni postępować tak, by ubodzy czuli się pośród nich jak u siebie w domu (por. NMI 50). Solidarność z ubogimi jest świadectwem wiarygodności Kościoła.

DEKRET
ZWOŁUJĄCY 69. SYNOD ARCHIDIECEZJI POZNAŃSKIEJ
I OGŁASZAJĄCY JEGO OTWARCIE

Na chwałę Boga w Trójcy Świętej Jedynego, na progu nowego Tysiąclecia chrześcijaństwa, na mocy kan. 460–468 Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Instrukcji Kongregacji Stolicy Apostolskiej ds. Biskupów z dnia 19 marca 1997 roku w sprawie przeprowadzenia synodów diecezjalnych, po zasięgnięciu niezbędnych konsultacji, a zwłaszcza po wysłuchaniu opinii Rady Kapłańskiej, niniejszym dekretem zwołuję 69. Synod Diecezjalny Archidiecezji Poznańskiej, aby z pomocą Ducha Świętego – razem z kapłanami, osobami życia konsekrowanego i wiernymi świeckimi naszej Archidiecezji – przemyśleć i wprowadzić w życie odpowiednie środki rozwoju życia chrześcijańskiego.

Przez obecny Synod pragniemy wzmóc karność duchowieństwa, zaradzić potrzebom wiernych w nowych i zmieniających się warunkach oraz uporządkować i udoskonalić wiele spraw dotyczących Kościoła. Świadomi tego, że nauka Soboru Watykańskiego II nie została jeszcze wystarczająco poznana i zrealizowana, chcemy przyczynić się do lepszego poznania postanowień soborowych i wprowadzenia ich w życie, łącząc harmonijnie wyniki pracy Soboru z naszymi rodzimymi doświadczeniami.

Celami Synodu są:

- wsłuchiwanie się w to, co Duch Święty mówi Kościołowi Poznańskiemu,
- troska o jak najgłębsze zespolenie duchowe Kościoła Poznańskiego z Chrystusem i między sobą,
- pobudzenie Ludu Bożego do świętości życia,
- rozbudzenie odpowiedzialności poszczególnych wiernych za Kościół,
- umocnienie wierności Chrystusowi w konkretnych warunkach życia,
- wskazanie nowych dróg i sposobów ewangelizacji,
- wytyczenie głównych linii działalności duszpasterskiej,

- rozwiązywanie trudności związanych z duszpasterstwem i zarządzaniem,
- inicjowanie nowych przedsięwzięć,
- korygowanie błędów w zakresie doktryny i obyczajów
(por. *Ecclesiae Imago* z 22 lutego 1972 roku)

Dokonując uroczystego otwarcia Synodu w Katedrze Poznańskiej dnia 18 kwietnia 2004 roku, Niedziela Miłosierdzia Bożego, informuję, że członkami Synodu z urzędu są:

- a) Biskupi pomocniczy,
- b) Kanonicy Gremialni Kapituły Metropolitalnej,
- c) Członkowie Rady Kapłańskiej,
- d) Wikariusz Sądowy,
- e) Kanclerz Kurii Metropolitarnej,
- f) Rektor Arcybiskupiego Seminarium Duchownego,
- g) Dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Poznańskiego,
- h) Dziekani,
- i) jeden prezbiter z każdego dekanatu i jego zastępca, wybrani przez wszystkich pełniących w dekanacie posługę duszpasterską (zastępca uczestniczy w pracach Synodu, gdyby wybrany prezbiter miał przeszkodę),
- j) grupa kapłanów diecezjalnych, wybranych i mianowanych przez Arcybiskupa Poznańskiego w trakcie trwania Synodu,
- k) wybrani przedstawiciele zakonów i zgromadzeń zakonnych, posiadających domy zakonne w Archidiecezji Poznańskiej.
- l) grupa wiernych świeckich, wybranych i mianowanych przez Arcybiskupa Poznańskiego.

Wyżej wymienieni członkowie Synodu – w oparciu o kan. 463 § 1 KPK – mają obowiązek uczestniczenia w pracach Synodu Diecezjalnego. Natomiast członków komisji synodalnych (wymienionych w załączniku do niniejszego dekretu), które powołuję, biorąc pod uwagę naukę Soboru oraz najważniejsze wyzwania stojące przed Archidiecezją Poznańską, zobowiązuję do przygotowania dokumentów synodalnych.

Wszystkich Drogich Duszpasterzy i Wiernych zachęcam do aktywnego włączenia się w prace naszego Synodu Diecezjalnego. Zgodnie z tradycją działalność synodalna jest nie tylko czynnością prawno-administracyjną, ale też czasem intensywnej modlitwy całej wspólnoty Kościoła lokalnego, dlatego zachęcam wszystkich Diecezjan do stałego wsparcia modlitewnego wszystkich prac synodalnych. Ponadto bardzo proszę, aby w naszych kościołach podczas różnych nabożeństw, a zwłaszcza w modlitwie powszechnej, wypraszać dla tego dzieła potrzebne wsparcie i światło Ducha Świętego.

Wszystkie zaś posiedzenia i obrady synodalne należy łączyć z odpowiednią celebracją liturgiczną lub specjalną modlitwą.

Mam nadzieję, że podjęte prace synodalne pozwolą nam, w oparciu o soborową i posoborową naukę Kościoła, jak i uchwały II Polskiego Synodu Plenarnego, odpowiedzieć na współczesne problemy i przyszłe potrzeby, podjąć odpowiednie postanowienia i nakreślić program duszpasterski dla naszej Archidiecezji na miarę wyzwań nowego tysiąclecia oraz jasno określić prawo partykularne naszej Archidiecezji.

Bogurodzicy Dziewicy – Matce Kościoła, Świętym Apostołom Piotrowi i Pawłowi – Patronom Bazyliki Archikatedralnej w Poznaniu, Świętemu Stanisławowi Biskupowi i Męczennikowi, szczególnemu Opiekunowi Archidiecezji Poznańskiej, Świętej Urszuli Ledóchowskiej i Błogosławionemu Bogumiłowi oddaję w opiekę prace przygotowawcze, szczęśliwy przebieg i pomyślne zakończenie naszego Synodu.

Wszystkim, którzy włączają się przez modlitwę i pracę w dzieło synodalne

z serca b ł o g o s ł a w i ę

† *Stanisław Gądecki*
Arcybiskup Metropolita
Poznański

Ks. Ireneusz Dosz
Kancelarz Kurii

Poznań, dnia 18 kwietnia 2004 r.,
w uroczystość Miłosierdzia Bożego

**ARCYBISKUP METROPOLITA
POZNAŃSKI**

**DEKRET
ZATWIERDZAJĄCY I PROMULGUJĄCY
STATUTY SYNODU ARCHIDIECEZJI POZNAŃSKIEJ
2004 – 2008**

Na większą chwałę Boga Wszechmogącego oraz dla duchowego dobra wiernych, na mocy kan. 466 Kodeksu Prawa Kanonicznego, niniejszym dekretem zatwierdzam Dokumenty i Statuty Synodu Archidiecezji Poznańskiej 2004 – 2008.

Statuty wraz z załączonymi do nich Aneksami ogłaszam jako prawo partykularne Kościoła w Archidiecezji Poznańskiej, które będzie obowiązywać od dnia 1 stycznia 2009 roku.

Poznań, dnia 23 listopada 2008 roku
w Uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata
N. 5054/2008

+ Stanisław Gądecki
Arcybiskup Metropolita Poznański

Ks. Ireneusz Dosz
Kancelarz Kurii